

Alytaus rajono piliakalnių
takais

Alytaus rajono pílakalníų takaís

Parodos
„Mūsų protévių dvasia“
katalogas



Alytus
2010

Katalogo sudarytojai:

Vilma Jenčiulytė

Artūras Balčiūnas

Vertėja

Irena Kupčinskienė

Dizainerė

Jolanta Büténienė

Kalbos redaktorė

Vilija Markauskienė

Rémėjai:

Alytaus rajono savivaldybė

Asociacija *Džūkų kultūros drauge*

UDK 903/904(474.5)(06)

Mu-154

ISBN 978-609-420-108-0

Tiražas: 500 egzempliorių

Išleido Alytaus kraštotoyros muziejus, Savanorių g. 6, LT – 62142, Alytus

Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Žalgirio g. 90, LT – 09303 Vilnius, Lietuva,

tel. +370 5 273 3347, faks. +370 5 273 3140. El. paštas priemimas@petroofsetas.lt,
www.petroofsetas.lt

© Alytaus kraštotoyros muziejus

© Vilma Jenčiulytė

© Artūras Balčiūnas



PRATARMĖ

Piliakalniai – unikalūs gynybiniai įtvirtinimai, naudoti beveik visoje Europoje. Lietuvoje jie išsilaike ilgiausiai (iki XV a. pradžios), todėl galima laikyti išskirtiniu Lietuvos archeologiniu paveldu. Šiandien piliakalniai jau yra krašto istorijos liudininkai, turi mokslinę, pažintinę, rekreacinę vertę, praturtina Lietuvos kraštovaizdį. Piliakalnio kalvą kartu su šlaitais bei papédės gyvenviete saugo valstybė. Kultūros paveldo departamento duomenimis, Lietuvoje saugomi 754 piliakalniai, 19 iš jų Alytaus rajone, 2 Alytaus mieste. Dar 7 numanomos kalvos neįtrauktos į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

Alytaus kraštotoyros muziejaus parengtos parodos ir katalogo „Mūsų protėvių dv asia“ tikslas – supažindinti su piliakalniais, esančiais Alytaus rajone ir mieste, atkreipti dėmesį ne tik į jų kultūrinį unikalumą, bet ir priminti piliakalnių priežiūros, išsaugojimo bei informacijos apie juos sklaidos būtinybę.

Katalogą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje glaustai apžvelgjama piliakalnių raida, jų šiandieninė būklė, archeologiniai kasinėjimai bei išlikusi žodinė informacija. Antroje dalyje pateikiamas piliakalnių fotografijos, legendos, amžius, jeigu yra, dar ir žemėlapis, nurodantis kaip iš Alytaus pasiekti norimą piliakalnį. Fotografijos padeda atskleisti piliakalnių fizinę kaitą amžių bėgyje bei šiandien matomąjų vaizdą iš įvairių pusių.

Rengiant informacinę medžiagą, daugiausia naudotasi leidiniais apie Užnemunės piliakalnus: Petro Tarasenkos „Užnemunės krašto piliakalniai“ (Vilnius, 1997) bei Prano Kulikausko „Užnemunės piliakalniai I – XIII amžiuje“ (Vilnius, 1982), taip pat Gintauto Zabielaus 1995 m. leista monografija „Lietuvos medinės pilys“, Lietuvos piliakalnių atlaso I tomu (2005 m., sudarytojai – Zenonas Baubonis ir Gintautas Zabiela), archeologinių kasinėjimų ataskaitomis iš Alytaus kraštotoyros muziejaus. Pats seniausias panaudotas šaltinis – 1909 m. Juozapo Radziukyno „Suvalkų rėdybos piliakalniai“. Didžioji dalis legendų paimtos iš Valstybinės archeologinės komisijos medžiagos (XX a. 4-tas dešimtmetis) bei 2009 m. vasarą Alytaus kraštotoyros muziejaus organizuotoje ekspedicijoje surinktų duomenų.

Rengiant katalogą, panaudotos fotografijos iš Druskininkų miesto muziejaus rinkinių, Birutės Malaškevičiūtės asmeninių archyvų, Lietuvos piliakalnių atlaso, Valstybinės archeologinės komisijos medžiagos bei Alytaus kraštotoyros muziejuje saugomos fotodokumentikos, kurią paruošė Artūras Balčiūnas, Gintarė Markevičienė, Galina Tamošiūnienė, Vilma Jenčiulytė.

Paroda parengti padėjo Kultūros paveldo departamentas. Katalogas išleistas asociacijos *Dzūkų kultūros draugė* ir Alytaus rajono savivaldybės lėšomis. Ypatingai dėkoju kolegom – istorikui Artūrui Balčiūnui bei dailininkei Gintarei Markevičienei, padėjusiems igyvendinti ši projekta, muziejaus direktorei Audronei Jakunskienei, korektorei Vilijai Markauskienei. Taip pat dėkoju visiems, prisidėjusiems prie šio sumanymo.

Vilma Jenčiulytė

PILIAKALNIŲ RAIDA

Ankstyviejii piliakalniai. Brūkšniuotosios keramikos kultūra. Ankstyvasis geležies amžius (V a. pr. Kr. – I a.)

Naujajame bronzos amžiuje (XI – VI a. pr. Kr.) gyventojai pradeda kurtis aukštėsnėse vietose, dažniausiai įsirengia įtvirtintas gyvenvietes-piliakalnus. I tūkst. pr. Kr. Lietuvoje jau buvo apgyvendintų vietovių arba atskirų įtvirtinimų, kuriuos galime laikyti ankstyvaisiais piliakalnais. Ankstyvųjų piliakalnių raidai įtakos turėjo Brūkšniuotosios keramikos kultūra. Juose arba prie jų prisišlejusiose papédés gyvenvietėse aptinkama šios kultūros puodų šukių, kurių paviršius lygintas žolės gniūžtėmis, todėl padengtas įvairiais įbrėžimais. Ši kultūra susiformavo Rytų Lietuvoje, Pietinėje Latvijoje bei Pietvakarinėje Baltarusijoje II – I tūkst. pr. Kr. ir gyvavo iki II a. po Kr. Jai būdinga platus akmens, medžio, kaulo naudojimas buityje, vyrauja gyvulininkystė, išplitę nuolatinio apgyvendinimo rajonai. Žinoma, bronza ar geležis plačiau naudota tik kultūros egzistavimo pabaigoje. Didelė šios kultūros įtaka aplinkinėms teritorijoms. Dėl jos poveikio piliakalniai atsiranda Pietų ir centrinėje Lietuvoje, o keramikos brūkšniavimas pasiekė net Vakarų Lietuvą.



Ankstyvųjų piliakalnių paplitimas:

- 1 – Brūkšniuotosios keramikos kultūros piliakalnių paplitimas I tūkstantmečio pr. Kr. viduryje, 2 – akmeninių įtvirtinimų paplitimas I tūkstantmetyje pr. Kr., 3 – Brūkšniuotosios keramikos kultūros plitimas ankstyvajame geležies amžiuje, 4 – ankstyvųjų Vakarų Lietuvos įtvirtinimų plitimas senajame geležies amžiuje.

1 nuoroda / Distribution of early mounds:

- 1 – Occurrence of mounds of Lined Ceramics Culture in the middle of the 1st millennium BC, 2 – Distribution of stone reinforcements in the 1st millennium BC, 3 – Spread of Lined Ceramics Culture in the Early Iron Age, 4 – Spread of early Western Lithuania reinforcements in the Old Iron Age. Reference 1

Ankstyvajame geležies amžiuje piliakalnių aikštelėse, nors ir padrikai užstatytose, pastatai pradedami traukti prie stiprinamuojų įtvirtinimų. Pradeda formuotis ilgieji pastatai – galinėmis sienomis vienas prie kito prišlietų statinių eilė, juosianti aikštelę.

Kadangi šios kultūros piliakalniai mažai tyrinėti, yra sunku kalbėti apie jų tikslėnė chronologiją ar kultūrinį priklausymą. Pagal randamus įtvirtinimus galima išskirti keletą brūkšniuotosios keramikos piliakalnių tipų, kurie ir chronologiniu, ir funkciniu požiūriu yra skirtiniai:

I. Nedideli piliakalniai įrengti kalvų viršūnėse, be ryškiau išreikštų įtvirtinimų. Papédžių gyvenviečių neaptikta. Iki šiol beveik netyrinėti.

II. Nemažomis (40 – 80 m) pailgomis, keturkampėmis ar ovaliomis aikštelėmis, be žymesnių įtvirtinimų, stambesnių bendruomenių gyvenamosios vietas. Įtvirtinimai – tai dvigubos medinės tvoros aikštelės pakraščiuose. Ilgai gyvavę išskiria storesniu kultūriniu sluoksniu, kuris kartais pridengtas vėlesnių epochų palikimu.

III. Stūksa tiek kalvų viršūnėse, tiek ir krantų kyšuliuose. 30 – 80 m dydžio, daugiausiai keturkampėmis aikštelėmis, kraštuose sutvirtinti pylimais. Neretai turi papildomų įtvirtinimų linijas, paprastai virtusias terasomis. Bene geriausiai ištyrinėti brūkšniuotosios kultūros piliakalniai, naudoti gana ilgą laiką, įtvirtinimai rekonstruoti ir plėsti. Išgyveno kultūros žlugimo laikus, gyvavo iki I tūkst. vidurio. Papédėse nemažos gyvenvietės.

IV. Įrengti nedidelių kalvų viršūnėse, maži, su 20 m skersmens aikštelėmis, apjuostai 2 – 3 įtvirtinimų žiedais. Piliakalniai netyrinėti, aiškesnių papédžių gyvenviečių neturi.

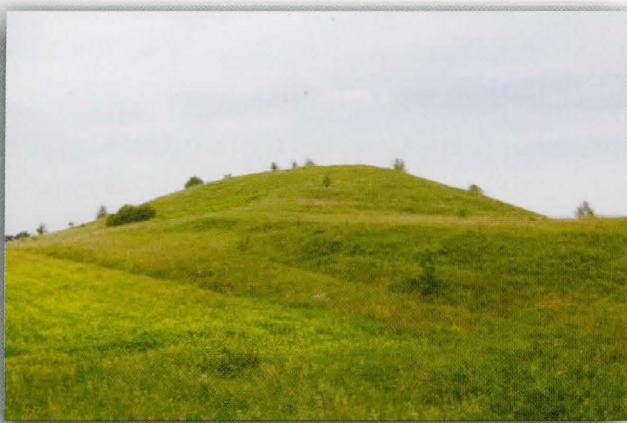
V. Labai negausi piliakalnių rūšis. Didžiuliai 0,5 – 3 ha piliakalniai gyvenvietės, turintys tiktais natūralius įtvirtinimus: stačius šlaitus, papédėje juosiamus vandens. Dalis tokų piliakalnių įrengta atskirose kalvose, turinčiose vidutinio statumo šlaitus. Tai tiesiog didžiulės silpnai įtvirtintos gyvenvietės.

Tiek šie piliakalniai, tiek ir gausios Brūkšniuotosios keramikos kultūros gyvenvietės lieka beveik netyrinėta sritis. Lietuvoje plačiausiai tūra Norkūnų piliakalnio papédės gyvenvietė parodė, kad joje žmonės gyveno tik pirmaisiais amžiais po Kristaus.

Pastatai Norkūnų piliakalnio aikštelyje. 1 nuoroda / Buildings on the grounds of Norkūnai mound.
Reference 1



Iš Alytaus rajone esančiu piliakalnių ryškiausiu Brūkšniuotosios keramikos kultūros pavyzdžiu laikytinas Einoronių piliakalnis. Jo aikštéléje aptikta brūkšniuotosios keramikos, titnaginių dirbinių. Piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pradžia.



Einoronių piliakalnis / Einorony's mound

Pagal piliakalnių datavimą ir radinius papédés gyvenvietėse Brūkšniuotosios keramikos kultūros įtakai būtų galima priskirti ir daugiau piliakalnių. Tačiau neatlikus detalesnių tyrinėjimų, tai daryti būtų kiek neatsakinga. Tuo labiau, kad dauguma papédžių gyvenviečių yra susikūrusios anksčiau už pačius piliakalnius.

Early mounds Culture of Line Ceramics Early Iron Age

(5th cent. BC – 1st cent. AD)

In the New Bronze Age (11th – 6th cent. BC) people started settling in higher places and usually built reinforced settlements-mounds. In the 1st millennium BC there already were inhabited places in Lithuania, or separate fortifications which can be considered as early mounds. The development of the early mounds was influenced by the culture of Lined Ceramics. Pot splinters from this culture can be found in mounds or hill-base settlements situated nearby the mounds. The surface of this kind of ceramics is covered with different scratches due to smoothing it with grass wisps. This culture of ceramics was formed in Eastern Lithuania, Southern Latvia and South-East Belarus in the 2nd – 1st millennium BC and survived till the 2nd cent. AD. Its peculiar features are: wide use of stone, wood and bones in household activities; cattle breeding as the main people's activity; and stable populated areas. Certainly, bronze and iron were used more widely only at the end of the existence of this culture. This culture had a big influence on the surrounding territories. Due to this influence, mounds appeared in Southern and Central Lithuania, while the method of making lined ceramics reached even the West of Lithuania.

In the early Iron Age, scattered buildings on the mound grounds were moved to the reinforcement constructions, and long constructions started being formed: these included a row of buildings connected by their back walls lining the site of the mound.

As very little research has been done about the mounds of this culture, it is difficult to speak

about more exact chronology of mounds or their belonging to a certain culture. According to the found fortifications, it is possible to distinguish only several mounds of the Lined Ceramics type which differ both according to their chronological and functional attitude:

I. Small mounds at tops of hills without distinct reinforcements, hill-base settlements are not found. These mounds have hardly been investigated so far.

II. Mounds with quite large (40 – 80 m) oblong, square or oval sites, without noticeable fortifications, settlements of larger residential communities. The fortifications consist of double wooden fences at the edges of the site. The mounds that existed longer with a thicker cultural layer are covered with heritage of later epochs.

III. Mounds arranged both at hill tops and headlands, 30 – 80 m length with square sites, the edges of which are reinforced with causeys. They often have additional fortification lines, usually turned into terraces. The mounds of the Lined Ceramics Culture are best researched. They were used for long time, and their fortifications were reconstructed and expanded. They survived through the times of culture downfall and existed till the middle of the 1st millennium. Their hill-base settlements are quite large.

IV. Mounds established at the tops of small hills, small, with 20 metre diameter sites, surrounded by 2 – 3 fortification rings. These mounds have not been researched so far, and they do not have clear mound-base settlements.

V. A very small kind of mounds: huge mounds-settlements with 0,5 – 3 hectares area, only with natural fortifications: steep slopes, surrounded by water at the hill-base. A part of such mounds were arranged on separate hills which had medium steep slopes. These are large settlements with weak fortifications. These mounds and numerous settlements of the Lined Ceramics Culture remain among barely investigated ones. The hill-base settlement of Norkūnai mound has been researched most thoroughly in Lithuania. The findings show that people lived there only during the first ages AD.

Einorony mound is considered to be the most distinct sample of the Lined Ceramics Culture in Alytus region. On the grounds of the mound, works of lined ceramics and flint have been found. The mound dates back to the 1st millennium BC the beginning of the 1st millennium AD.

According to the mound dating and findings in the hill-base settlements, more mounds could be ascribed to the influence of the Lined Ceramics Culture. However, without making more detailed investigations, it would be irresponsible to do it, as most hill-side settlements were established earlier than the mounds.

1 lentelė. Alytaus miesto ir rajono piliakalnių amžius / Table 1. Age of Mounds

| | I tūkst. pr. Kr. 1 st millennium BC | I tūkst. pradžia Beginning of the 1 st mille- nnium AD | I tūkst. vidurys Middle of the 1 st millennium AD | I tūkst. pabaiga End of the 1 st millennium AD | II tūkst. pradžia Beginning of the 2 nd millennium AD |
|----------------|---|--|---|--|---|
| Alytaus | | | | | |
| Aniškis | | | | | |
| Atesninkai | | | | | |
| Bambininkai | | | | | |
| Bazorai | | | | | |
| Daugai | | | | | |
| Dirmiškės | | | | | |
| Einorony | | | | | |
| Geruliai | | | | | |
| Giluičiai | | | | | |
| Kaukai-Obelytė | | | | | |
| Krištapiškės | | | | | |
| Kružiūnai | | | | | |
| Laukininkai | | | | | |
| Margarava | | | | | |
| Nemunaitis | | | | | |
| Obelija | | | | | |
| Papėčiai | | | | | |
| Piliakalnis | | | | | |
| Pivašiūnai | | | | | |
| Pociūniškės | | | | | |
| Poterony | | | | | |
| Punia | | | | | |
| Radžiūnai | | | | | |
| Rumbony | | | | | |
| Zaramciškiai | | | | | |
| Žilvia | | | | | |

Senasis (I – VI a.) ir vidurinysis (V – IX a.) geležies amžiai.

Grublėta ir gludinta keramika

Maždaug ties II – III a. riba, sunykus Brūkšniuotosios keramikos kultūrai, Lietuvoje pasikeitė apgyvendinimo struktūra, o kartu pakito ir viso krašto kultūra. Nuo I tūkst. pradžios būdinga kitokia – grublėta ir gludinta keramika.

Gludintas puodas iš Dirmiškių. 1 nuoroda / Polished pot from Dirmiškės. Reference 1

Tuo laikotarpiu dalis ankstyvųjų piliakalnių aplieidžiami, kituose dar gyvenama. Alytaus rajone aplieidžiamas Einoronių piliakalnis. Kurie piliakalniai naudojami toliau, sunku nusakyti. Kadangi trūksta nuoseklių tyrinėjimų, todėl reiškiniai gali būti vertinami išskreiptai ir nenuosekliai. Aišku viena – Alytaus rajone esančius piliakalnius tai palietė dar senajame geležies amžiuje.



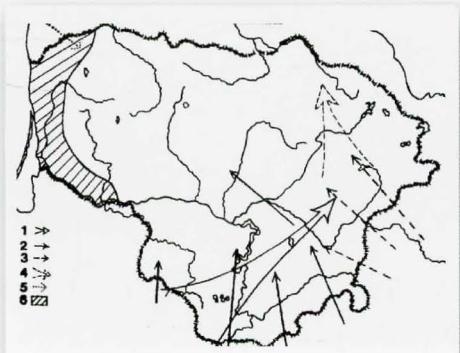
I tūkst. pirmoje pusėje piliakalniai atsiranda aukštumos kyšuliuose – tai vadinamieji krantinio tipo piliakalniai. Nemuno vidurupyje įsikuria stambios nejvirtintos gyvenvietės (Balkasodžiai, Krikštonys, Bakšiai).

Dabartinės Lietuvos teritorijoje piliakalnių skaičius sumažėja, tačiau jų įtvirtinimai pradedami stiprinti: aukštinami pylimai, statinami šlaitai, formuojami visi pagrindiniai gynybiniai elementai. Pylimų sluoksniuose aptinkamos sudegusių gynybinių užtvarų liekanos. Tai liudija prasidėjusius neramius laikus.

Paaškinti tokią ankstesnės kultūros permainą vien tik vidiniai reiškiniai neįmanoma. Tačiau neginčijamas artimesnių ir tolimesnių kaimynų poveikis.

II a. paskutiniajame ketvirtiryje iš Vyslos žemupio Juodosios jūros pakrančių link pajudėjo gotai, o paskui juos gepidai.

Lietuva tautų kraustymosi laikotarpiu: 1 – gotų pastūmėti genčių judėjimas III a. (pirmoji tautų kraustymosi banga), 2 – akacijų (?) žygiai V a. pirmoje pusėje suirus hunų valstybei (antroji banga), 3 – genčių judėjimas V a. antrojoje pusėje suirus hunų valstybei (trečioji banga), 4 – lietuvių genčių pasislinkimas į selių žemę VI a., 5 – vikingų žygiai kryptis IX a. viduryje, 6 – vikingų ištaikoje VIII – IX a. buvusios teritorijos. 1 nuoroda /



The Nations movement period in Lithuania: 1 – movement of tribes pushed by the Goths 3^d cent. The first wave of Nations movement). 2 – acacia (?) marches in the first half of the 5th cent. after decline of Huns state (the second wave), 3 – movement of tribes in the second half of the 5th cent. (third wave), 4 – movement of Lithuanian tribes to Selonian land 6th cent., 5 – direction of Viking marches in the middle of the 9th cent., 6 – territories under the Viking influence 8th–9th cent. Reference 1

Ši kraustymosi banga ir bus įtakojusi Brūkšniuotosios keramikos kultūros sunykimą. Tai iš dabartinės Šiaurės Rytų Lenkijos teritorijos pastumtos baltų gentys. Ateivai labiausiai ištvirtino Užnemunėje bei Nemuno – Neries tarpupyje. Su jų pasirodymu reiktų sieti jotvingių, kaip genties, susidarymą. I apgyvendintas teritorijas buvo atsineštas ir paprotys laidoti pilkapiuose. I šiaurę nuo Neries jie sudarė tiktais dalis gyventojų ir su laiku buvo asimiliuoti.

Antroji ir trečioji kraustymosi bangos, Lietuvą pasiekusios V a. pirmoje ir antroje pusėje, nesukėlė jokių genčių judėjimo. Tai buvo vienas didelis ar keli mažesni klajoklių genčių reidai į dabartinę Lietuvos teritoriją, primenantys 1236 – 1242 m. mongolų žygį į Vakarų Europą. Rytų ir Pietų Lietuvos piliakalniuose ši laikotarpį ženklina ryškūs gaisraviečių pėdsakai, pylimuose palikti klajoklių strėlių antgaliai.

Neramūs III – V a. laikai sukūrė salygas atsirasti slėptuvinio tipo piliakalniams. Ši jų funkcija išliko iki istorinių laikų. Piliakalniai-slėptuvės yra dviejų rūsių. Pirmieji yra natūralios kalvos bei didesnių žemės išvirtinimų. Juose pagrindiniai išvirtinimai buvo medinės tvoros ar sienos, o patys piliakalniai stūksojo nuošliau nuo gyvenviečių. Antroji piliakalnių-slėptuvių rūsis yra pylimais ir grioviais išvirtinti piliakalniai su nedidelėmis aikštélėmis. Tokia velyvoji vieno ar kelių kaimų slėptuvė yra XIV a. Šukionių (Kėdainių raj.) piliakalnis. Galima tiktais spėlioti, ar Alytaus rajone buvo panašios paskirties piliakalnių.



*Šukionių piliakalnis iš pietvakarių pusės.
1956 m. S. Daunio nuotrauka. 2 nuoroda /
Šukionys mound from South-West side. Photograph by
S. Daunys. Reference 2*

Apie I tūkst. vidurių Pietų Lietuvoje atsiranda miniatūriniai piliakalniai su pylimu apjuostomis 10 – 15 m. skersmens aikštélėmis, stačiais šlaitais ir didelėmis (iki 6 ha) papédės gyvenvietėmis.

Išskiriamais kelios miniatūriniai piliakalnių grupės. Pirmoji grupė – nedideli (iki 300 kv. m ploto aikštélės), stipriai išvirtinti (pylimai iki 5 m aukščio). Tikraisiais miniatūriniais

piliakalniais laikomi tokie, kurių pylimais stipriai įtvirtintų aikštelių plotas neviršija 200 kv. m. Tokie piliakalniai susitelkę Nemuno vidurupyje, o kitoms vietovėms nebūdingi.

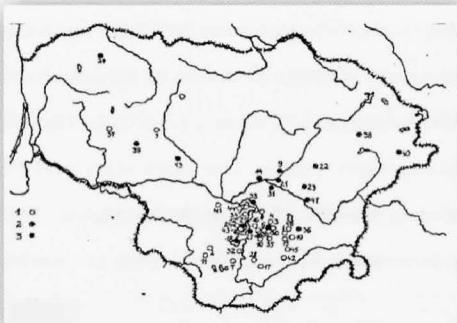
Miniatūrinių piliakalnių paplitimas: 1 – tikrieji miniatūriniai piliakalniai, 2 – balnakalniai, 3 – smulkūs krantinio tipo piliakalniai. 1 nuoroda / Distribution of miniature mounds: 1 – real miniature mounds, 2 – saddle-mounds, 3 – small mounds on river banks. Reference 1

Kaip parodė kelių tokiai piliakalnių tyrinėjimai, lygesnėse vietose jie kone ištisai supilti. Alytaus rajone miniatūrinių piliakalnių tipui priskiriami Bambininkų, Dirmiškių, Geruliu, Giluičių, Poteronių, Rumbonių piliakalniai.

Manoma, kad juose buvo įrengtos bendruomenės vyresniųjų sodybos ar slėptuvės, besiformuojančių didžiūnų pilaitės. Jų kultūriniai sluoksniai neturtingi radinių. Daugiausiai aptikta medinių įtvirtinimų liekanų. XIII a. dauguma ant šių piliakalnių stovėjusių pilių sunyko, buvo aplieistas pačių gynėjų arba sunaikintos užpuolimų metu. Tai galėjo būti susieta su Lietuvos valstybės kūrimusi, karinių konfliktų lydimais niokojimais. Toks pavyzdys Alytaus rajone gali būti Rumbonių piliakalnis.

I tūkst. vidury pradėjo išsiskirti atskirų Lietuvos sričių piliakalniai. Tai susiję su skirtingomis istorinėmis bei gamtinėmis sąlygomis, kuriose formavosi čia gyvenusios gentys, žinomas iš II tūkst. pradžios istorijos šaltinių.

Pietvakarių Lietuvoje (Užnemunėje), Šiaurės Rytų Lenkijoje bei Šiaurės Vakarų Baltarusijoje gana plačioje teritorijoje gyveno jotvingiai. Tai būta



Poteronių piliakalnis/ Poterony mound



Geruliu piliakalnis / Geruliai mound



Rumbonių piliakalnis / Rumbony mound

stipraus genčių junginio. Šiandieninėje Lietuvos teritorijoje greičiausiai gyveno viena ar dvi gentys, žinomos sūduvių ar dainavių vardais. Jotvingių piliakalniai neblogai, nors ir netolygiai, ištyrinėti visose šalyse. Lietuvoje jų kasinėta 10, iš kurių daugiausia medžiagos pateikė Kaukų piliakalnių komplekso tyrimai. Dar pora vėlyvų (II tūkst. pradžios) jotvingių piliakalnių kasinėta Lenkijoje, visai greta Lietuvos (Eglynė, Šiurpiliai). Dažniausiai jie įrengti atskirose kalvose, kur aikštélė iš visų pusų juosia iki 5 m aukščio pylimai (Rudamina, Paveisininkai - Lazdijų raj.). Tačiau yra įrengtų ir



Kaukų piliakalnis iš šiaurės / Kaukai mound from the North



Alytaus piliakalnis / Alytus mound

upių kyšuliuose. Šie piliakalniai t. p. turi panašius įtvirtinimus (Lakinskai – Marijampolės raj.). Jotvingiams būdingi ir supilti piliakalniai, esantys lygesnėse vietos (Pašlavantys – Prienų raj., Šakališkiai, Varnupiai – Marijampolės raj.). Piliakalniai išsiskiria stačiais šlaitais, siekiančiais iki 10 m. Ne vieno jotvingių piliakalnio X – XII a. kultūriniame sluoksnyje aptinkama aiškių užpuolimo pėdsakų, pasibaigusiu čia stovėjusių pilių sunaikinimu (Kaukai – Alytaus raj., Kumelionys – Marijampolės raj.). Po pilių nuniokojimo jos vėl būdavo atstatomos, tik dar labiau sustiprindavo įtvirtinimus, pastatindavo šlaitus. Aikštélėse pastatai dažniausiai stovėdavo palei jos kraštus šalia pylimų. Šalia piliakalnių yra nemažos (net iki 8 ha) papédės gyvenvietės.

Daugumą Alytaus rajone esančių piliakalnių galima priskirti jotvingiams. Tai jau minėti Bambininkų, Dirmiškių, Geruliu, Gilučių, Poteronių, Rumbonių, Kaukų piliakalniai bei Aniškio, Alytaus, Margaravos, Radžiūnų, Žilvios, Obelijos, Kružiūnų piliakalniai.

Old Iron Age (1st – 6th cent.) – Middle Iron Ages (5th – 9th cent.).

Rugged and Polished Ceramics

Approximately at the boundary of the 2nd – 3^d cent., after the decay of the Lined Ceramics culture, the structure of settlement changed in Lithuania as well as the culture of the whole land. Starting with the beginning of the 1st millennium other kinds of ceramics rugged and polished prevail.

Some of the early mounds were vacated while people still lived on others. In Alytus region

Einorony's mound was vacated. It is difficult to determine which mounds were used further. No detailed research has been performed yet; therefore, the data may be distorted and inconsistent. However, one thing is sure: this phenomenon touched the mounds of Alytus region in the Old Iron Age.

In the first half of the 1st millennium, mounds started appearing on headlands. These mounds were called 'bank mounds'. Large non-reinforced settlements appeared in the midstream of the Nemunas. (Balkasodžiai, Krikštynys, Bakšiai).

Although, during this period, the number of mounds was reduced under the general context of Lithuania, their fortifications started developing in the direction of strengthening: causeys were heightened, slopes were made steeper, all major defence elements were built. Remains of burnt defence walls are found in the layers of the mounds, which witness the beginning of troublesome times.

It is impossible to explain such a cultural change only by inner phenomena. However, an impact of more distant neighbours can not be denied.

In the last quarter of the 2nd century Goths and later Gepids moved from the lower reaches of the Wisla towards the Black Sea shores.

That wave of Nation Movement influenced the decay of the Lined Ceramics Culture. The new-comers were the Baltic tribes pushed from the territory of the present northeast Poland. Most new-comers settled in the territory on the left bank of the river Nemunas and between the rivers Nemunas and Neris. Their coming might have influenced the formation of the Jotvingiai tribe. New-comers brought a custom to bury people in barrows. However, these new-settlers made only a part of the local inhabitants and were gradually assimilated.

The second and third Nations Movement wave, which reached Lithuania at the first and second halves of the 5th century, did not provoke any tribal movements. There was one bigger and several smaller raids of nomad tribes into the present territory of Lithuania that reminded of the Mongol March of 1236 – 1242 to Western Europe. This period is traced in the mounds of East and South Lithuania by distinct remains of burns and arrow tips left in the causeys by the nomads.

The troublesome times of the 3^d – 5th centuries created conditions for appearance of shelter type mounds. This functions of mounds remained till the Historic Times. Mounds-shelters are of two types. The first type includes natural hills without any larger earth causeys. Their main fortifications were wooden fences or walls, while the mounds were situated in a distance from settlements. The mounds-shelters of the second type are mounds re-enforced with causeys and moats; they have small grounds. A sample of a shelter for one or several villages is the 14th century

Šukionys mound (Kėdainiai region). We can only make guesses if there were the mounds of similar destination in Alytus region.

At around the middle of the 1st millennium, miniature mounds appeared in South Lithuania. They have small sites of 10 – 15 metres surrounded by a causey, steep slopes and large (up to 6 - hectares) hill-base settlements.

Several groups of miniature mounds can be distinguished. The first group includes small mounds (sites up to 300 sq. m), which are strongly fortified (causeys up to 5 metres height). The mounds with strongly re-enforced sites which do not exceed 200 m², are considered to be real miniature mounds. The mounds of this type are clustered in the midstream of the Nemunas, and they are not typical of other locations.

As revealed by the research of several mounds of this type, most of them were built-up on the plains. In Alytus region Bambininkai, Dirmiškės, Geruliai, Gilučiai, Poteronys, Rumbonys are considered to be miniature mounds.

It is thought that they served as homesteads or shelters for community authorities or castles of the forming grandees. Their cultural layers are not rich with findings. Most frequent findings are remains of wooden fortifications. In the 13th century most castles that stood on these mounds were decayed, abandoned by the defenders or destroyed during attacks. This could be associated with the process of the foundation of the state of Lithuania and ravages during military conflicts. Rumbonys mound in Alytus region can be presented as a sample of such mounds.

In the middle of the 1st millennium, different mounds of separate areas of Lithuania can be distinguished. This phenomenon is connected with different historic and natural conditions which influenced the formation of the tribes which are known from the historical sources of the beginning of the 2nd millennium.

The *Jotvingiai* tribe was spread in a rather vast territory of Southwest of Lithuania (the left bank of the River Nemunas), Northeast Poland and Northwest Belarus. It was a strong structure of tribes. Most likely one or two tribes known as *Sūduviai* or *Dainavai* used to live in the territory of the present Lithuania. Mounds of the *Jotvingiai* are quite well known as they were researched in all the connected countries although not equally. Lithuania carried out excavations in 10 mounds. Most material was found in Kaukai mound complex. A couple of the *Jotvingiai* mounds from a later period the beginning of the 2nd millennium were excavated in Poland very close to Lithuania (Eglynė, Šiurpyliai). Most often such mounds were arranged on separate hills, and their grounds were surrounded by causeys up to 5 metres height (Rudamina, Paveisininkai Lazdijai region). However, some mounds were arranged on headlands of rivers. These mounds have also similar

fortifications (Lakinskai – Marijampolė region). Built-up mounds, in the literal sense of the word, are typical of the *Jotvingiai*. They are arranged on plain lands (Pašlavantys – Prienai region, Varnupiai, Šakališkiai – Marijampolė region). These mounds can be distinguished by their steep slopes up to 10 metres high. Traces of attacks can be found in cultural layers of several mounds of the 10th – 12th cent. Most of those attacks resulted in destruction of the castles which used to stand there (Kaukai – Alytus region, Kumelionys – Marijampolė region). The castles were rebuilt after destruction, the fortifications were made even stronger, and the slopes steeper. The buildings most often were built at the edge of the grounds, near causeys. The hill-base settlements occupy quite a large area (even up to 8 hectares). Most mounds of Alytus region can be attributed to the *Jotvingiai*. These include the above Bambininkai, Dirmiškės, Geruliai, Giluičiai, Poteronys, Rumbonys, Kaukai mounds and Aniškis, Alytus, Margarava, Radžiūnai, Žilvia, Obelija, Kružiūnai mounds.

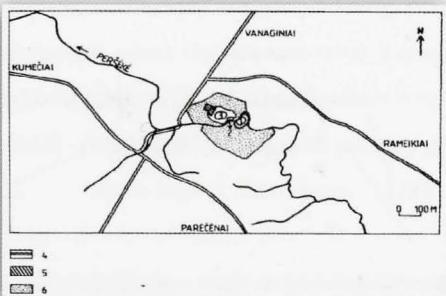
2 lentelė. Dauguma piliakalnių Alytaus rajone atsiranda I tūkst. pradžioje (13) ir viduryje (11). I tūkst. vid. – I tūkst. gale jų buvo daugiausia (19). Beveik visi piliakalniai praranda savo funkcijas jau II tūkst. pradžioje. / Table 2. Most of the mounds of Alytus region appeared at the beginning (13) and in the middle (11) of the 1st millennium. The biggest number comes from the second half of the first millennium (19). Almost all the mounds lost their functions at the beginning of the 2nd millennium

| I | II | III | IV | V | VI |
|---|---|--|---|--|--|
| I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pradžia 1 st milenium BC – beginning of 1 st milenium AD | I tūkst. pradžia Beginning of 1 st milenium A | I tūkstantmetis 1 st milenium | I tūkst. pradžia – II tūkst. pradžia Beginning of 1 st milenium AD – beginning of 2 nd milenium AD | I tūkst. vidurys – II tūkst. pradžia Middle of 1 st milenium AD – beginning of 2 nd milenium AD | II tūkst. pradžia Beginning of 2 nd milenium AD |
| Einorony | Atesninkai Daugai Laukininkai Pociūniškiai Zaramciškiai | Bazorai Kaukai-Obelytė Krištapiškės Papėčiai Piliakalnis Pivašiūnai | Poterony Rumbonys | Alytus Aniškis Bambininkai Dirmiškės Geruliai Giluičiai Kružiūnai Margarava Obelija Radžiūnai Žilvia | Punia Nemunaitis |

Vėlyvieji piliakalniai (XI – XV a. vidurys). Vėlyvasis geležies amžius (X – XII a.). Apžieta ir žiesta keramika

XI – XIV a. labai išaugo medinių pilių reikšmė. Prie pilies šliejasi gyvenvietės, link jų veda prekybiniai keliai, jas supa įvairios gynybinės vietas. Vėlyvieji piliakalniai sudaro svarbią viso archeologijos paminklų komplekso grandį. Tai medinė pilis, priešpilis, papilys, papédės gyvenvietė.

Kaukų piliakalnio planas: 1 – piliakalnis, 2 – priešpilis, 3 – papilys, 4 – kelias, 5 – sodyba, 6 – papédės gyvenvietė. 1 nuoroda / Layout of Kaukai mound: 1 – mounds, 2 – ante-castle, 3 – lower castle road, 5 – homestead, 6 – hill-base settlement. Reference 1



Vidurinajame geležies amžiuje labai sustiprėjo piliakalnių gynybiniai įrengimai. Todėl pagal išvaizdą lengva supainioti stipriai įtvirtintą to meto piliakalnį su vėlyvuoju.

Lietuvos piliakalnių, kaip stiprių medinių gynybinių vienetų, aukso amžius buvo ankstyvosios Lietuvos valstybės laikai. Tada piliakalniai buvo įrengiami valstybės pastangomis. Šie piliakalniai jau esmingai skiriasi nuo ankstesnių dar gentinės epochos vėlyvujų piliakalnių (Aniškis, Bambininkai, Dirmiškės, Geruliai, Gilučiai, Kaukai, Kružiūnai, Margarava, Obelija, Poteronys, Radžiūnai, Rumbonys, Žilviai). Turimi duomenys leidžia išskirti dvi chronologiškai einančias jų grupes.

Mažiau žinomi yra XIII a. piliakalniai (neskaičiuojant pačių vėlyviausių gentinių piliakalnių). Kovose su Ordinu jie patyrė ne vieną rekonstrukciją. Jeigu tokiam piliakalnyje pilis stovėjo XIV a., piliakalnis išlaikė to laiko išvaizdą, o ankstyvieji sluoksniai galėjo būti sunaikinti perstatant pilį. Nemaža dalis XIII a. piliakalnių įrengti ankstesnių piliakalnių vietose, tik sustiprinus jų įtvirtinimus. Prie šių piliakalnių galima priskirti Alytaus piliakalnį. Alytaus pilis minima 1384 m. ir 1387 m.

XIV amžiaus piliakalnių įtvirtinimai jau gerokai galingesni. Ypač tai ryšku XIV a. pabaigoje – XV a. pirmoje pusėje apliestuose piliakalniuose. Iš molio plūkti pylimai siekė 5 – 7 m aukštį, už jų iškasti gilūs (6–10 m) grioviai. Prie šių piliakalnių neretai



Alytaus piliakalnis. 2 nuoroda / Alytus mound. Reference 2

įtvirtinti priešpiliai ir papiliai. Didesnės ir šių piliakalnių aikštélés, statūs šlaitai, kurie kartais apsaugomi papildomais pylimais ar grioviais papédése. Šalia XIV – XV a. pradžios piliakalnių yra didelės papédės gyvenvietės. Puikūs to pavyzdžiai Alytaus rajone yra Punios ir Nemunaičio piliakalniai. Nemunaičio pilis minima 1384 m. ir 1387 m., Punios pilis 1387 m. ir 1414 m. Alytaus, Punios ir Nemunaičio pilys priklauso bendrai Nemuno pilių grandinei, suformuotai kryžiuočių užpuolimams atremti. Čia pilys įrengtos ir statytos 10 – 20 km viena nuo kitos.

Prie pačių vėlyviausių piliakalnių priskiriami įtvirtinimai tapatinami su didžiulėmis karinėmis stovyklomis, bet šie objektai buvo per dideli, kad juose būtų galėjusios stovėti medinės pilys.

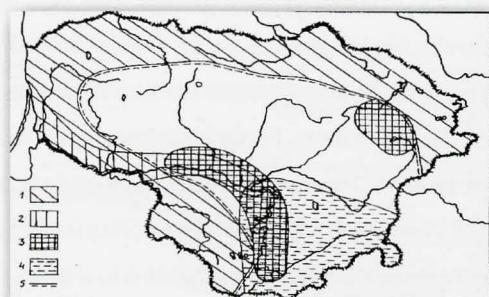
XIII – XV a. pradžioje atsiranda ir paskirų piliakalnių – ne pilų vietų. Tai apžvalgos ir stebėjimo vietas, kartais vadinamos žvalgakalniais.

Medinių pilų sunykimo ir galutinio piliakalnių apleidimo laikas tebéra iki galo neištirtas. Ilgiausiai medinės pilys išsilaikė Nemuno vidurupyje ir Šventosios aukštupyje. Iki šiol remiamasi tiktais rašytiniais šaltiniais (pvz., Merkinės pilis minima 1444 m.). Kai kurios pilys virto įtvirtintais dvarais.

Medinių pilų likimas XIII – XV a. pradžioje: 1 – XIII a. sunykusios medinės pilys, 2 – kryžiuočių motų paplitimas XIV a., 3 – XV a. pradžioje išlikusios medinės pilys, 4 – mūriniai pilų paplitimas XIV a. antroje pusėje, 5 – medinių pilų paplitimas XIV a. 1nuoroda / Destiny of wooden castles at the beginning of 13th – 15th cent: 1 – 13th cent. Decayed wooden castles, 2 – distribution of crusader reinforcements 14th cent. 3 – wooden castles preserved at the beginning of the 15th cent., 4 – distribution of stone castle in the second half of the 14th cent., 5 – distribution of wooden castles in the 14th cent. Reference 1



Punios piliakalnio aikštélé ir pylimas
Grounds and cause of Punia mound



Later mounds (11th century – middle of the 15th century). Late Iron Age (10th – 12th cent.). Partly-Thrown and Thrown Ceramics

In 11th – 14th centuries the significance of wooden castles grew. Settlements were attached to castles, connected by trade roads and surrounded by various defence facilities. Late mounds make

up an important chain of the whole set of archaeological monuments. It consists of a castle, ante-castle, base-castle and hill-base settlement.

In the Middle Iron Age, castle defence facilities became much stronger. Therefore, a strongly reinforced mound of that period can be mixed up with a later one.

The period of the early Lithuanian state can be considered as the Golden Age of Lithuanian mounds serving as strong wooden defence units. These were the mounds arranged with help of the state. These mounds differ considerably from the earlier ones of the tribal society (Aniškis, Bambininkai, Dirmiškės, Geruliai, Gilučiai, Kaukai, Kružiūnai, Margarava, Obelija, Poterony, Radžiūnai, Rumbonys, Žilvia). The possessed data allow us to distinguish two chronological groups.

The mounds of the 13th century (excluding the latest mounds) are less known. They underwent several reconstructions during battles with the Order. If the castle used to stand on the mound in the 14th century, the mound preserved appearance of that time, while the earlier layers could have been destroyed while rebuilding the castle. A big number of the 13th century mounds were arranged after strengthening their fortifications. Alytus mound belongs to this kind of mounds. Alytus castle was mentioned in written sources in 1384 and 1387.

The fortifications of the 14th century mounds are much stronger. It is especially distinct in the researches of the mounds that were abandoned at the end of the 14th cent. – the first half of the 15th cent. The causeys built of clay used to reach 5 – 7 metres height, and behind the causeys there were 6 – 10 metres depth moats. This kind of mounds also had fortified ante-castles and base-castles, bigger grounds, steep slopes secured with additional causeys and moats at the base-hill. Large hill-base settlements can be found near the mounds dating back to the 14th – the beginning of the 15th century. Punia ir Nemunaitis of Alytus region can serve as perfect samples of this type of mounds. Nemunaitis castle was mentioned in writings of 1384 and 1387, while Punia castle in 1387 and 1414. Alytus, Punia and Nemunaitis castles belonged to the joint chain of the Nemunas river castles which was established to withstand attacks of the crusaders. Those castles were built and arranged at a distance of 10 – 20 km one from another.

The latest mounds are fortifications with large military camps but these objects are too big to have wooden castles. In the 13th – the beginning of the 15th century separate mounds without castles appeared. Those were used as places of observation and sometimes called *Žvalgakalnis* (Observation mounds).

The period of decay and final desertion of wooden castles has not been fully researched so far. Wooden castles existed longest in the midstream of the river Nemunas and the source of the

Šventojoj. The research has been based only on written sources (e.g. Merkinė castle was mentioned in 1444). Some castles were turned into fortified mansions.

3 lentelė. Piliakalnių geografija / Table 3. Geography of Mounds

| Kairė Nemuno pusė Left bank of the Nemunas | | Dešinė Nemuno pusė Right bank of the Nemunas | |
|---|--------------------|---|--|
| Simno seniūnija Simnas country district | | Punios seniūnija Punia country district | |
| | Bambininkai V* | | Kružiūnai V |
| | Gilučiai V | | Punia VI |
| | Atesninkai II | Butrimoniuų seniūnija Butrimonyis country district | |
| | | | Geruliai V |
| Krokialaukio seniūnija Krokialaukis country district | | Pivašiūnų seniūnija Pivašiūnai country district | |
| Miroslavo seniūnija Miroslavas country district | | | Bazorai III |
| | Kaukai-Obelytė III | | Einorony I |
| | Papėčiai III | | Pivašiūnai III |
| | Obelija V | Alovės seniūnija Alovė country district | |
| | Zaramciškiai II | | Laukininkai II |
| | Žilvia V | | Poterony I |
| | Dirmiškės V | Alytaus miestas Alytus city | |
| Alytaus seniūnija Alytus country district | | | Alytus V |
| | Aniškis V | Daugų seniūnija Daugai country district | |
| | Margarava V | | Daugai II |
| | Radžiūnai V | | Pociūniškės II |
| | Rumbonys IV | Nemunaičio seniūnija Nemunaitis country district | |
| | | | Nemunaitis VI |
| | | | Raitininkų seniūnija Raitininkai country district |
| | | | Krištapiškės III |
| | | | Piliakalnis III |

* Romėniški skaičiai žymi 2 lentelės grafas

PILIAKALNIAI ŠIANDIEN

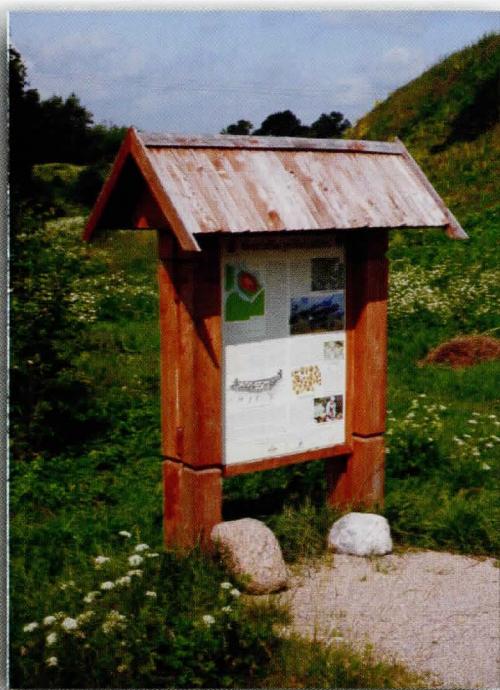
Piliakalniai yra neatskiriamas Lietuvos kraštovaizdžio dalis. Šiandien piliakalniai turi kultūrinę, istorinę, mokslinę, pažintinę, auklėjamąjā, estetinę ir rekreacinę vertę. Piliakalnio kalvą kartu su šlaitais bei papédės gyvenviete saugo valstybė. Savivaldybės atsako už jos teritorijose esančių nekilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimą, o taikoma priežiūra turi garantuoti fizinės būklės stabilumą. Archeologijos objektuose sekama, kad nebūtų ardomi esami žemės paviršiai, kad nedidėtū neigiamas erozinis vandens poveikis, kad būtų sudarytos palankios sąlygos objektus apžiūrėti, lankyt, kad būtų tvarkoma aplinka (šienaujama, šalinamos šiukslės ir pan.). Dėl savo formos piliakalniai yra labiausiai pažeidžiami archeologiniai objektais. Juos veikia gamtiniai faktoriai (vanduo, stačius šlaitus ardo medžių šaknys, vėjas) ir žmonių ūkinė veikla (statiniai, arimai, eksploatuojami karjerai, lobiu ieškotojų kasinėjamos duobės, tiesiamie keliai ir kt). Tam, kad būtų pašalinti archeologines vietoves žalojantys faktoriai bei jų pasekmės, ir yra atliekami archeologinių vietovių tvarkymo darbai. Vienur stabilizuojama piliakalnių fizinė būklė, kitur piliakalniai pritaikomi lankymui.

Iki 1990 m. archeologinės vietovės buvo ženklinamos ant betoninių arba metalinių stulpų pritvirtintomis anotaciniemis lentomis. Viduramžių skydo formos lentas gamindavo iš aliuminio

lydinio, o užrašas skelbdavo, kad tai yra valstybės saugomas archeologijos paminklas. Dabar vietoj seno tipo anotacių lentų (arba kartu su jomis) šalia archeologinių vietovių įrengiami įvairaus dydžio informaciniai stendai.

Šiandien Alytaus rajone ir mieste yra saugomas 21 piliakalnis. Dar 7 piliakalniai neįtrauki i Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Tai Atesninkai, Bazorai, Daugai, Krištapiškės, Laukininkai, Nemunaitis, Pociūniškės, Zaramciškiai.

Alytaus rajone 13 piliakalnių turi seno tipo anotacines lentas, tai: Alytus, Aniškis, Bambininkai, Dirmiškės, Einorony, Gilučiai, Obelytė, Nemunaitis, Papėčiai, Piliakalnis, Pociūniškės, Punia, Rumbony.



Gerulų piliakalnis / Geruliai mound

Dar prie keturių piliakalnių (Bazorų, Kružiūnų, Poteronių ir Žilvios) išlikę tik betoniniai stulpai, o anotacinių lento nuluptos. Nauji informaciniai stendai įrengti šalia keturių piliakalnių: Alytaus, Punios, Radžiūnų, Gerulų. Iš 21 saugomo piliakalnio anotaciinių lentelių neturi du piliakalniai: Margarava ir Obelija.

Sutvarkyti ir pritaikyti lankymui 10 piliakalnių: Alytaus, Gerulų, Kaukų, Papėčių, Pivašiūnų, Poteronių, Punios, Radžiūnų, Rumbonių ir Žilvios. Ant visų šių piliakalnių, išskyrus Papėčius, sumontuoti laiptai. Nuorodos įrengtos į septynis piliakalnius: Alytaus, Dirmiškių, Papėčių, Piliakalnio, Punios, Radžiūnų, Rumbonių. Prie Alytaus piliakalnio įrengta mašinų stovėjimo aikštėlė. Punios piliakalnio link veda akmenimis grįstas keliukas, mašinoms pravažiavimas užvertas. Rumbonių, Radžiūnų, Alytaus, Punios piliakalnių papédėse įrengtos poilsio zonas. Nuolat šienaujama, retinami krūmai ir ant Bambininkų, Dirmiškių piliakalnių. Ant Radžiūnų piliakalnio, praretinus šlaito želdinius, įrengta stebėjimo aikštėlė.



Laiptai į Žilvios piliakalnį / Stairs to Žilvia mound



Einoronių piliakalnis / Einorony's mound



Poteronių piliakalnis / Poterons mound



Nuoroda į Piliakalnio piliakalnį / Sign to Piliakalnis mound

4 lentelė. Piliakalnių dabartinė išvaizda / Table 4. At present

| | Apaugė medžiais ištisai Overgrown with trees | Dirvo-nuojantys piliakalniai Bare mounds | Krūmais ir medžiais apaugė šlaitai Slopes overgrown with trees and bushes | Krūmais ir medžiais apauges viršus The top overgrown with trees and bushes | Miško pakraštys At a forest edge | Beveik išnykė piliakalniai Almost extinct mounds | Sunkiai randami Hard to find |
|--------------|---|---|--|---|-------------------------------------|---|---------------------------------|
| Alytus | | | | | | | |
| Aniškis | | | | | | | |
| Atesninkai | | | | | | | |
| Bambininkai | | | | | | | |
| Bazorai | | | | | | | |
| Daugai | | | | | | | |
| Dirmiškės | | | | | | | |
| Einorony | | | | | | | |
| Geruliai | | | | | | | |
| Giluičiai | | | | | | | |
| Kaukai | | | | | | | |
| Obelytė | | | | | | | |
| Krištapiškės | | | | | | | |
| Kružiūnai | | | | | | | |
| Laukininkai | | | | | | | |
| Margarava | | | | | | | |
| Nemunaitis | | | | | | | |
| Obelija | | | | | | | |
| Papėčiai | | | | | | | |
| Piliakalnis | | | | | | | |
| Pivašiūnai | | | | | | | |
| Pociūniškės | | | | | | | |
| Poterony | | | | | | | |
| Punia | | | | | | | |
| Radžiūnai | | | | | | | |
| Rumbony | | | | | | | |
| Zaramciškiai | | | | | | | |
| Žilvia | | | | | | | |

5 lentelė. Piliakalniai tarpukaryje / Table 5. Mounds in Between-Wars

| | |
|---|--|
| Buvo ariamas Ploughed | Alytaus, Bazorų, Einoronių, Krištapiškių, Laukininkų, Papėčių, Piliakalnio, Pociūniškių, Punios, Zaramciškių, Žilvios (viršuje sėjami javai / crops are grown at the top), Daugų |
| Kasti bulviarūsiai Potato cellars dug in slopes | Daugų, Obelytės |
| Apauge medžiais Overgrown with trees | Aniškio, Obelijos, Zaramciškių, Radžiūnų, Žilvios (apauge šlaitai / slopes are overgrown with trees), Dirmiškių, Alytaus, Bambininkų (apsodintas berželiais XX a. pr., iki tol šienautas / birch trees were planted at the beg. of the 20 th cent. before that it was mowed), Geruliu, Nemunaičio |
| Ganomas Pasturable | Kaukų, Alytaus, Geruliu, Margaravos (pakraščiai / edges) |
| Apgrūvės Deteriorated | Aniškio, Dirmiškių, Punios, Alytaus, Kružiūnų (iš šiaurės / Northern side), Papėčių (iš rytų / Eastern side), Poteronių |
| Kastas žvyras Gravel excavations | Bazorų, Pociūniškių, Atesninkų, Giluičių, Papėčių |
| Kastos duobės Holes excavated | Geruliu, Obelijos, Bambininkų (kasti apkasai / drenches) |
| Būta sodybvietės Farmstead in the territory | Punios |
| Apauge žole Overgrown with grass | Papėčių, Kružiūnų, Pivašiūnų (1933 m. medžiai iškirsti, palikta žolė ir krūmokšniai / in 1933 trees were cut down, bushes and grass remained), Poteronių (šlaitai apauge krūmokšniais / slopes are overgrows with bushes), Rumbonių (medžiai nukirsti / trees were cut down) |

Piliakalnio priežiūra bei želdinių šalinimas svarbūs ne tik dėl piliakalnio fizinės būklės išsaugojimo, bet ir dėl jo patrauklumo lankytojams. Tankūs želdiniai sumenkina piliakalnio vaizdą, slepia jo formą, daro jį neįdomų, net jeigu ir yra lengvai pasiekiamas. Kaip piliakalnis atrodo, dažnai nulemia ir jo buvimo vieta. Tarkim atvirame lauke esantys piliakalniai dažniausiai ištisai dirvonuoja, visa forma gerai matoma. Miške esantys piliakalniai dažniausiai apaugę medžiais ir sunkiai išsiskiria iš aplinkos. Miško pakraštyje ar upės pakrantėje esantys piliakalniai būna dalinai apaugę, todėl matomas ne visas jų kontūras. Ištisai apaugę medžiais ar krūmais yra šie piliakalniai: Obelija, Laukininkai, Radžiūnai, Daugai, Margarava, Kružiūnai, Aniškis, Nemunaitis.



Aniškio piliakalnis / Aniškis mound

Obelijos piliakalnis / Obelija mound

Visai kitaip atrodo dirvonuojantys piliakalniai. Jie ryškiai išsiskiria kraštovaizdyje, puikiai matoma jų forma. Tokių piliakalnių Alytaus rajone yra 8: Bambininkai, Dirmiškės, Einorony, Geruliai, Kaukai, Papėčiai, Piliakalnis ir Poteronys.



Poteronys piliakalnis / Poteronys mound

Dauguma piliakalnių yra dalinai apaugę, matosi ne visas piliakalnio kontūras arba tik aikštėlė. Iš 28 Alytaus rajono piliakalnių tokį yra 11: Alytus, Atesninkai, Bazorai, Giluičiai, Krištapiškės, Pivašiūnai, Pociūniškės, Punia, Rumbonys, Zaramciškiai, Žilvia.

Tekantis vanduo beveik visiškai sunaikino Arminų, Margaravos, Obelytės, Giluičių ir Nemunaičio piliakalnius. Beveik visi yra nukentėję nuo arimų. Lankytojų laipiojimas šlaitais, taip pat važinėjimas ant piliakalnių automobiliais ar keturračiais sukelia mechaninę eroziją aikštėlės pakraščiuose ir šlaituose. Nemunaičio ir Punios piliakalnių šlaitai sutvirtinti, tvirtinami Alytaus piliakalnio šlaitai.

Iš 21 Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos registre įtraukto piliakalnio, 5 piliakalnius galima apibūdinti kaip sunkiai randamus: jie sunkiai išskiriami iš gamtovaizdžio, stūkso toli nuo kelio arba link jų vedantys keliukai neryškūs, nėra nuorodu, užrašų prie piliakalnio. Tai Aniškio, Einoronių, Kružiūnų, Margaravos, Obelijos piliakalniai. Visus 7 neįtrauktus į Registrą piliakalnius taip pat galima apibūdinti kaip sunkiai randamus. Nors ne visi jie sunkiai išsiskiria iš aplinkos, tačiau yra toli nuo pagrindinių kelių arba privačioje žemėje. Dažnai be vietinių žmonių pagalbos juos apskritai sunku rasti.



Punios piliakalnis / Punia mound



Piliakalnio piliakalnis / Piliakalnis mound



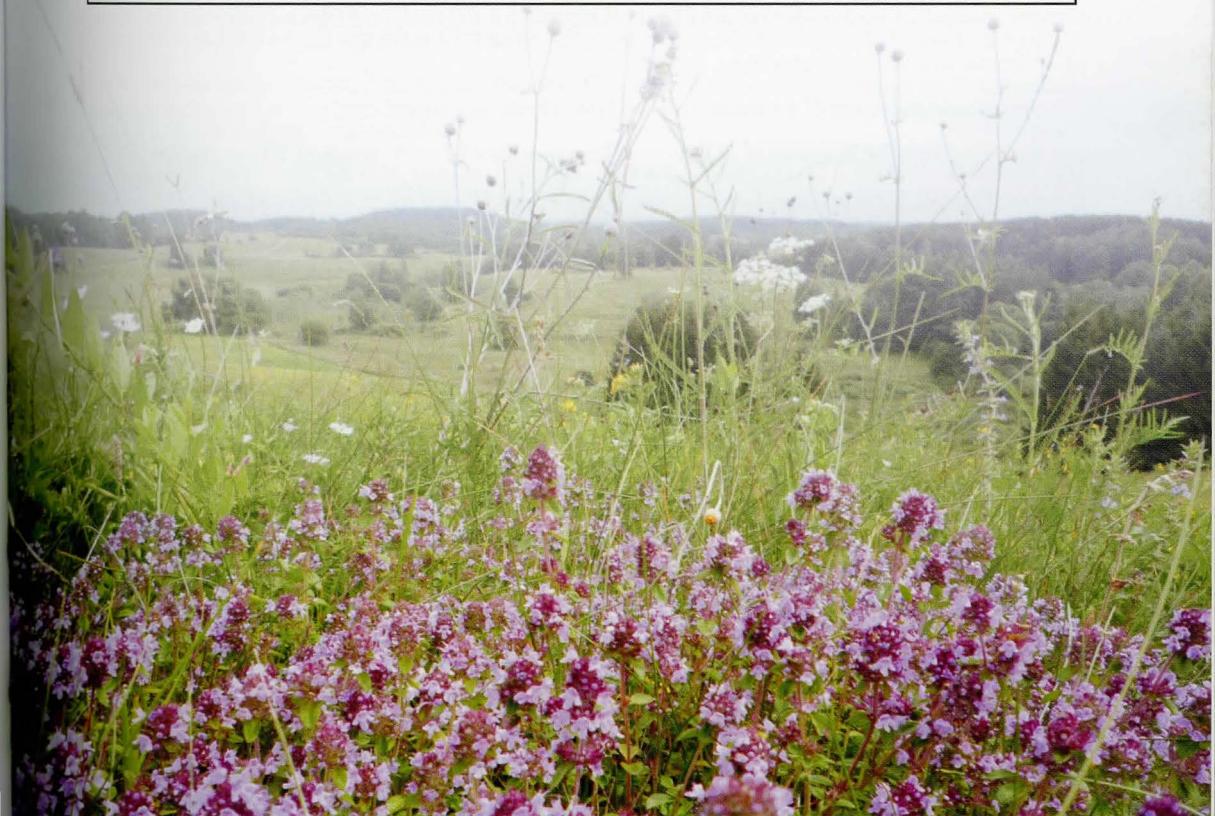
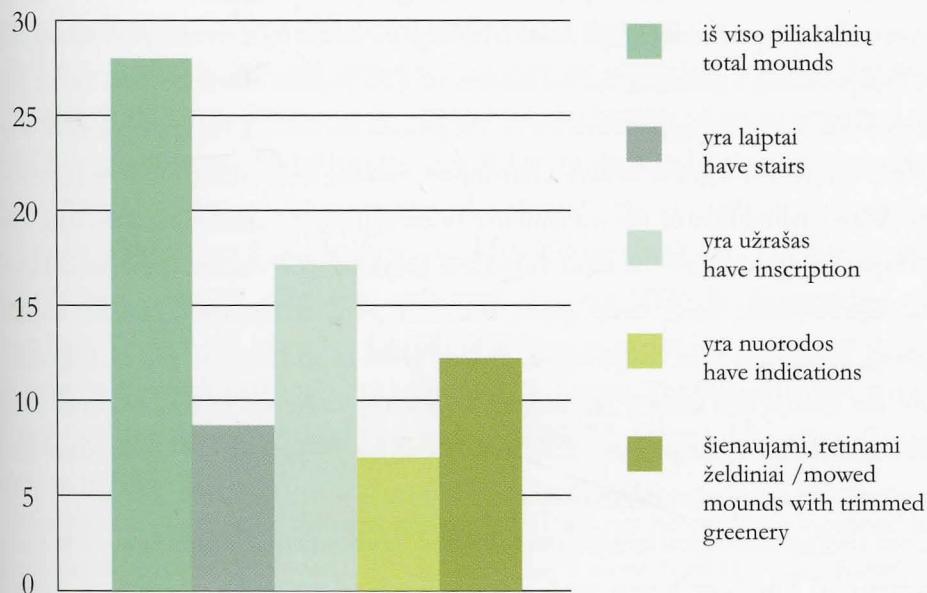
Kružiūnų piliakalnis / Kružiūnai mound

Turkūnų Alytaus piliakalnio slėniai / Clearing the slopes of Alytaus mound



Bazorač piliakalnis / Bazorač mound

Piliakalnių priežiūra
Maintenance of mounds



MOUNDS TODAY

Mounds are an inseparable part of Lithuanian landscape. Today mounds have cultural, historical, scientific, educational, aesthetic and recreational significance. Mounds together with slopes and hill-base settlements are protected by the government. Municipalities are responsible for protection of the valuables of the cultural heritage located in their territory and taking care of them, thus providing a guarantee for the stability of their physical condition. The municipalities are responsible for ensuring preservation of the ground surfaces of the archaeological objects, keeping in control the negative erosive water impact, creating favourable conditions for visitor to see the objects, taking care of the environment (mowing the grass, collecting litter, etc.). Due to their shape, the mounds are the most vulnerable archaeological objects. They are affected by natural factors (water, wind, steep slopes, tree roots, etc.) and people's activities (buildings, ploughing, gravel pits, road construction, digging holes by treasure busters, etc.). In order to remove the factors that destroy archaeological locations and their effects, works of keeping archaeological locations are performed. At some places the physical state of mounds is improved, while other mounds are adjusted for visiting.

Until 1990 archaeological locations were marked by information boards fastened to concrete or metal poles. The boards were made of aluminium in the shape of medieval shield, the inscription notified that was an archaeological monument protected by the government. At present instead of such old-type information boards (or together with them) information stands of different size are being erected.

At present there are 21 protected mounds in Alytus region and city, while 7 more mounds are not included into the Register of Protection Immovable Cultural Heritage. These are Atesninkai, Bazorai, Daugai, Krištapiškės, Laukininkai, Nemunaitis, Pociūniškės, Zaramciškiai.

13 mounds of Alytus region have information boards of the old type: Alytus, Aniškis, Bambininkai, Dirmiškės, Einorony, Gilučiai, Obelytė, Nemunaitis, Papėčiai, Piliakalnis, Pociūniškės, Punia, Rumbonys.

Only concrete poles with torn information boards are left at four mounds (Bazorai, Kružiūnai, Poterony ir Žilvia). New information stands are erected near four mounds: Alytus, Punia, Radžiūnai, Geruliai. Only two mounds (Margarava and Obelija) out of 21 protected ones do not have information boards.

10 mounds are arranged for visiting: Alytus, Geruliai, Kaukai, Papėčiai, Pivašiūnai, Poterony, Punia, Radžiūnai, Rumbonys and Žilvia. All of them, except Papėčiai, have stairs. Indicating signs are established to 7 mounds: Alytus, Dirmiškės, Papėčiai, Mound, Punia,

Radžiūnai, Rumbonys. A parking lot is arranged near Alytus mound. A cobbled path leads to Punia mound, while the access to cars is blocked. Recreation zones are created at hill-bases of Rumbonys, Radžiūnai, Alytus and Punia mounds. The territories of Bambininkai and Dirmiškės mounds are constantly mowed and the bushes are cut down or thinned. An observational ground is arranged on Radžiūnai mound after thinning the plants of the slope.

Taking care of mounds and removal of plants are important not only because of preservation of the physical status of the mound but also because of its attractiveness to the visitors. Thick plants worsen the view of the mound, hide its shape and make it uninteresting even though it is easily accessible. The appearance of a mound often depends on its location. The mounds located in the open field often lie waste and their shape is well seen. The mounds situated in a forest most often are overgrown with trees; they can hardly be distinguished out of surroundings. The mounds located at the edge of a forest or on the bank of a river are usually partly grown with plants; therefore, not a full outline can be seen. The mounds totally overgrown with trees and bushes are: Obelija, Laukininkai, Radžiūnai, Daugai, Margarava, Kružiūnai, Aniškis, Nemunaitis.

Waste mounds have quite different appearance. They can be easily distinguished in the landscape, their shape is clearly seen. Alytus region has 8 mounds of this type: Bambininkai, Dirmiškės, Einorony, Geruliai, Kaukai, Papėčiai, Piliakalnis and Poteronys.

A larger part of the mounds are partly overgrown with trees and bushes; therefore, only a part of their outline or the top grounds can be seen. Out of the 28 mounds of Alytus region there are 11 such mounds: Alytus, Atesninkai, Bazorai, Gilučiai, Krištapiškės, Pivašiūnai, Pociūniškės, Punia, Rumbonys, Zaramciškiai, Žilvia.

Running water has almost ruined mounds Arminai, Margarava, Obelytė, Gilučiai and Nemunaitis. Almost all the mounds have suffered from ploughing. Climbing the slopes, driving cars or riding four-wheel motorcycles result in mechanical erosion at the edges of the top grounds and slopes. The slopes of Nemunaitis and Punia mounds are reinforced, whereas the slopes of Alytus mound are being reinforced at present.

Five mounds out of the 21 included into the Register of Protection Immovable Cultural Heritage can be described as hard to find. They are hardly distinguished in the landscape, located far from the main road, the paths leading to them are not distinguishable and there are no signs with the indication *mound*. These are Aniškis, Einorony, Kružiūnai, Margarava, Obelija mounds. All seven mounds that are not included to the Register can also be described as hard to find. Although not all of them are hard to see in the landscape, they are located far from the main roads or in private territories. Often it could be impossible to find them without help of locals.

ARCHEOLOGINIAI RADINIAI

Koks piliakalnio amžius, kokia jo paskirtis? Geriausiai į šiuos klausimus gali atsakyti archeologiniai kasinėjimai ir jų metu rasti daiktai bei kultūrinis sluoksnis. Piliakalnis laikomas kasinėtu tik tada, jei ištyrus ne mažesnį nei 1 kv. m plotą lieka fiksacinė medžiaga apie stratigrafiją (sluoksnį charakteristiką) bei radinius. Deja, iki šiol nuosekliai ištyrinėta tik labai maža dalis Lietuvos piliakalnių. Alytaus rajone iš 28 šios rūšies objektų išsamūs kasinėjimai vykdyti tik trijuose: Punioje, Kaukuose ir Obelytėje. Žvalgomieji kasinėjimai atliki Einoronių ir Gerulų piliakalniuose.

Kiek daugiau ištirtos piliakalnių papédés gyvenvietės, tai taip pat padeda nustatyti piliakalnio amžių. Papédžių gyvenviečių teritorijos aplinkoje išskiriamos pagal tose vietose randamus specifinius kultūrinius sluoksnius – dažniausiai tamsesnės spalvos žemę su joje likusiais įvairiaisiais žmonių gyvenimo pėdsakais: pastatų liekanomis, įvairoiomis ūkinėmis ir gamybos atliekomis. Papédés gyvenvietės Alytaus rajone tirtos prie šių piliakalnių: Alytaus, Dirmiškių, Giluičių, Punios, Radžiūnų, Rumbonių.

Archeologinių radinių iš piliakalnių ir papédžių gyvenviečių randama ir atsitiktinai: nuslinkus šlaitams, kasant žvyrą ar ieškant paslėptų lobių. Taip pat žvalgomujų archeologinių ekspedicijų metu. Daugelį piliakalnių radinių anksčiau turėjo vietiniai gyventojai arba kraštotyrininkai mėgėjai, ir tik XX a. trečiajame – ketvirtajame dešimtmetyje jie buvo pradėti kaupti muziejuose. Šiuo metu žinoma, kad radiniai iš Alytaus rajono piliakalnių saugomi Lietuvos nacionaliniame, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės ir Alytaus kraštotoros muziejuose.

Piliakalniai nepasižymi gausiais archeologiniais radiniais. Svarbiausias archeologinis objektas, pagal kurį galima datuoti piliakalnio amžių, yra keramika. Rastos keramikos tipas dažnai yra vienintelis būdas datuoti piliakalnio amžių. Ankstyviausieji piliakalniai yra tie, kuriuose aptinkame brūkšniuotosios keramikos. Brūkšniuotosios keramikos kultūra gyvavo nuo II – I tūkst. pr. Kr. ribos iki II a. Tokių piliakalnių Alytaus rajone yra tik du: Einorony ir Obelytė. Kiek daugiau brūkšniuotosios keramikos rasta prie piliakalnių esančiose šešiose papédés gyvenvietėse: Bambininkų, Dirmiškių, Giluičių, Piliakalnio, Poteronių ir Rumbonių.

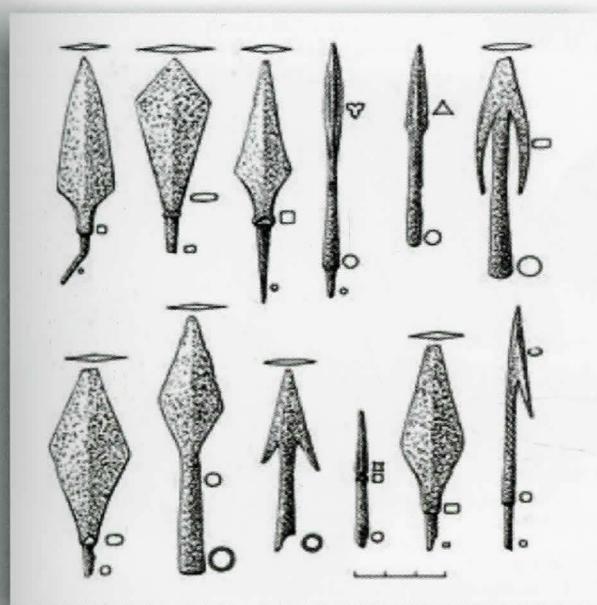
Nuo II – III a. iki II tūkst. pradžios piliakalniams būdinga kiek kitokia keramika. Nors ji išlieka lipdyta, dažnai jos paviršius būna nelygus, lyg apdrėbtas skystu moliu. Tai grublėta keramika. Greta jos I tūkst. pirmoje pusėje – I tūks. viduryje piliakalniuose aptinkama nedaug kokybiškos plonasienės keramikos labai lygiu paviršiumi. Tai gludinta keramika, į kraštą patekusi tautų kraustymosi metu iš pietvakarių kaimynų. Nuo II tūkst. pradžios lipdytą keramiką keičia pažiesta, nuo XIV a. – žiesta. Be keramikos, piliakalniuose daugiausia randama buitinių dirbinių: peilių, ylu,

galastuvų, gyvulių kaulų. Lengviau datuojami dirbiniai, pavyzdžiui, papuošalai ar ginklų liekanos, reti. Visa tai neleidžia šio laikotarpio piliakalnių datuoti tiksliau. Kuo daugiau radinių aptinkama, tuo lengviau sužinoti kada, kam ir kaip buvo naudojamas piliakalnis.

Iš Alytaus rajono piliakalnių grublėtosios keramikos yra rasta Geruliu, Kaukų, Obelytės ir Žilvios piliakalniuose, lygios keramikos – Geruliu, Punios ir Žilvios piliakalniuose. Gerokai gausiau grublėtosios keramikos yra aptinkama piliakalnių gyvenvietėse: Aniškio, Bambininkų, Geruliu, Giluičiu, Kaukų-Obelytės, Kružiūnų, Margaravos, Poteronių, Radžiūnų, Rumbonių. Lygios keramikos rasta Aniškio, Dirmiškių, Geruliu, Giluičiu, Kaukų-Obelytės, Kružiūnų, Poteronių piliakalnių gyvenvietėse.

Žieta keramika rasta Bambininkų, Kaukų, Punios ir Žilvios piliakalniuose bei Aniškio, Bambininkų ir Rumbonių papédés gyvenvietėse.

Kaukų piliakalnyje ištirtas 330 kv. m plotas. Pagal radinius nustatyti du piliakalnio kultūriniai sluoksniai: žemutiniame V – IX a. sluoksnyje aptikta grublėtos keramikos ir dirbinių, viršutiniame X – XI a. sluoksnyje – akmens grindinių, židinių, grūdų, ivairių papuošalų liekanų: smeigtukų, karolių, segių, žiedų, ūkinės paskirties dirbinių (tarp jų net 83 verpstukai), žiestos keramikos, gyvulių ir žmonių kaulų. Kaukų piliakalnyje rastas didžiausias skaičius visoje Lietuvoje strėlių antgaliai. Padarytas pylimo pjūvis, pagal kurį nustatyta, kad jis buvo supiltas per tris kartus.



Kaukų piliakalnio strėlių antgaliai. 2 nuoroda / Arrow tips from Kaukai mound. Reference 2

Obelytės piliakalnyje ištirtas 54 kv. m plotas. Rasta brūkšniuotos ir grublėtos keramikos. Piliakalnio pylimas sudarytas iš apdegusio molio gabalų su 2 – 3 degesių sluoksniais.

Punios piliakalnyje buvo iškasinėtas 1282 kv. m plotas. Nustatyta, kad didžioji dalis kultūrinio sluoksnio priklauso XV – XVIII a. dvarvietei. Radiniai liudija, kad čia gyventa akmens amžiuje, I tūkst. prieš Kristą, taip pat XIV a. Pylimas supiltas per tris kartus, spėjama, kad XIV a.

Kasinėjant Einoronių piliakalnį, buvo ištirtas 8 kv. m aikštelės plotas, Jame aptiktas daugiau kaip 60 cm storio kultūrinis sluoksnis su brūkšniuota keramika, titnaginiai dirbiniai. Pagal radinius piliakalnis priskiriamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. po Kr. pradžiai.

Geruliu piliakalnio aikštelėje bei pašlaitėse rasta grublėtos ir lygios keramikos, gyvulių kaulų, akmens.

Alytaus papédės gyvenvietės kasinėjimai atskleidė, kad čia gyventa VII – XII a. Gyvenvietėje rasta sudegusių pastatų liekanų, kalavijo galas, pentinas su spygliu, pasaginė segė, verpstukų.



Geruliu piliakalnio grublėtoji keramika. Indų šukės. Iš Alytaus kraštotoyros muziejaus rinkinių / Rugged ceramics from Geruliu mound. Dish chips. From the collections of Alytus region museum



Dirmiškių papédės gyvenvietėje rasta brūkšniuotos ir lygios keramikos, titnago skelčių.



Gilučių papédės gyvenvietėje rastas 1,3 m storio kultūrinis sluoksnis su brūkšniuota, grublėta ir lygia keramika. Punios papédės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis apardytas. Radžiūnų papédės gyvenvietėje rasta grublėtos keramikos, gyvulių kaulų, geležinis įtveriamasis tribriaunis strėlės antgalis. Gyvenvietė datuojama II – V a.

Brūkšniuotosios keramikos indo šukė. Iš Alytaus kraštotoyros muziejaus rinkinių / A chip of lined ceramics dish. From the collections of Alytus region museum



Lankelinė-laiptelinė segė. Žalvaris
Bended stepped brooch. Brass

Kalavijo? ašmenų fragmentas. Geležis
Fragment of a sword? blade. Iron



Imovinis ietigalis. Geležis
Spearhead fragment. Iron



Verpstelis. Keramika
Bobbin. Ceramics



Kaulinė adata / Bone needle

Alytaus VII – XII a. piliakalnio gyvenvietėje 1985 – 1986 m. aptikti radiniai. Iš Alytaus kraštotoyros muziejaus rinkinių
1985 – 1986 findings from Alytaus Mound 7th – 12th century settlement. From the collections of Alytaus region museum



Strelės antgalis nuo Radžiūnų piliakalnio. Geležis.
Iš Alytaus kraštotoyros muziejaus rinkinių
An arrow tip from Radžiūnai mound. Iron.
From the collections of Alytaus region museum



Židinio liekanos Rumbonių piliakalnio
papėdės gyvenvietėje
Hearth remains from Rumbonys mound
hill base settlement

Rumbonių papėdės gyvenvietė datuojama I tūkst. po Kr. – II tūkst. pradžia. Jos 0,8 m storio kultūriniam sluoksnyje rasta brūkšniuotos, grublėtos ir žiestos keramikos, židinys.

ARCHAEOLOGICAL FINDINGS

Questions about the age and destination of the mound can be answered best by archaeological excavations and the items and cultural layer found during them. A mound is considered as excavated if, after researching at least 1 sq metre of its area, we have fixation material on stratigraphy (characteristics of layers) and findings. However, only a small part of Lithuanian mounds has been researched so far. In Alytus region excavations have been made only in three out of 28 objects of this kind. Punia, Kaukai and Obelytė. Exploratory excavations were made in Einorony and Geruliai mounds.

More research has been made in mound-base settlements, which help to establish the age of a mound. The territories of mound-base settlements are defined according to the specific cultural layers, mostly darker ground containing various traces of people's life: remains of buildings, evidences of different farming and production activities. In Alytus region mound-base settlements have been researched at the following mounds: Alytus, Dirmiškės, Giluičiai, Punia, Radžiūnai and Rumbony.

Archaeological findings from mounds and mound-base settlements are also found accidentally: after drifting of slopes, while digging gravel or looking for hidden treasures as well as during exploratory archaeological expeditions. Most of the findings found in mounds were possessions of local people or laymen researchers, and the collection of them in museums was started only in the nineteen twenties and thirties. At present the findings are stored in Lithuanian National Museum, Kaunas National Museum and Alytus Museum.

Findings from mounds are not very numerous. The most important archaeological object helping to establish the age of the mound is ceramics. The type of the found ceramics usually is the only way to determine the age of the mound. The earliest mounds are those where Lined ceramics can be found. The culture of Lined Ceramics was thriving from the turn of the 2nd – 1st millennium BC till 2nd cent. AD. There are only two of such mounds in Alytus region: Einorony and Obelytė. Some more Lined ceramics was found in 6 mound-base settlements: Bambininkai, Dirmiškės, Giluičiai, Piliakalnis, Poterony and Rumbony.

Starting from the 2nd – 3^d cent. till the beginning of the 2nd millennium, different sort of ceramics has been found in mounds. Even though it is still Thrown Ceramics, its surface is not smooth and it looks like covered with liquid clay. This sort of ceramics is called Rugged Ceramics. Alongside with it, not much of high quality thin-wall ceramics with a very smooth surface dating to the beginning middle of the 1st millennium is found in mounds. It is the so called Polished Ceramics which came to our region from our South-East neighbours during the Nation

Movement. Starting from the beginning of the 2nd millennium, mouldered ceramics was changed by pre-thrown ceramics, and at the beginning of the 14th century thrown ceramics appeared. Besides ceramics, the findings from the moulds include household utilities: knives, bodkins, whetstones, animal bones. However, items the age of which can be determined more easily, such as jewellery or parts of weapons, are not so commonly found. These facts prevent us from more exact dating of the mounds of this period. The more findings we have, the easier to learn when the mound was used and for what purpose.

Rugged ceramics was found in the following mounds of Alytus region: Geruliai, Kaukai, Obelytė and Žilvia, while plain ceramics was excavated in Geruliai, Punia and Žilvia mounds. Much more items of rugged ceramics were found in mound-base settlements: Aniškis, Bambininkai, Geruliai, Giluičiai, Kaukai-Obelytė, Kružiūnai, Margarava, Poterony, Radžiūnai, Rumbonys. Plain ceramics was found in mound-base settlements of Aniškis, Dirmiškės, Geruliai, Giluičiai, Kaukai-Obelytė, Kružiūnai, Poterony.

Thrown ceramics was excavated in Bambininkai, Kaukai, Punia and Žilvia mounds as well as Aniškis, Bambininkai and Rumbonys mound-base settlements.

A site of 330 sq m was researched in Kaukai mound. According to the findings, two cultural layers were determined. The lower layer, dating to the 5th – 9th cent., contained items of rugged ceramics, whereas the upper 10th – 11th cent. layer had cobblestones, fireplaces, grain, jewellery pins, beads, brooches, rings, household utilities (including even 83 spindles), thrown ceramics, animal and human bones. The biggest in Lithuania number of arrow heads was found in Kaukai mound. A causeway cut was made which enabled to establish that it had been bulked in three times.

In Obelytė mound a site of 54 sq m was researched. The findings include lined and rugged ceramics. The causeway of the mound contains charred clay lumps with 2 – 3 layers of burns.

In Punia mound a site of 1282 sq m was excavated. It was established that a larger part of the cultural layer belongs to the manor of 15th – 18th cent. The findings enabled to determine residence of people in the Stone Age, 1st millennium BC, and in the 14th cent. The mound was bulked in three times, supposedly in the 14th cent.

Excavations of Einoronys mound enabled to analyse the site of 8 sq m revealing an over 60 cm thickness cultural layer with remains of lined ceramics and flint works. According to the findings, the mound is dated to the 1st millennium BC beginning of the 1st millennium AD.

On the grounds and slopes of Geruliai mound rugged and plain ceramics, animal bones and stones were found.

Excavations of Alytus mound-base settlement disclosed that people lived there in the 7th – 12th cent. The findings include burnt remains of buildings, a sword tip, a spur with a spike, a horseshoe pin and spindles.

In Dirmiškiai mound-hill settlement lined and plain ceramics and flint choppers were found.

In Giluičiai mound-base settlement a 1,3 m thickness cultural layer was found containing lined, rugged and plain ceramics. The cultural layer of Punia mound-base settlement is disintegrated. The findings of Radžiūnai mound-base settlement include rugged ceramics, animal bones, iron three-edged splints. The settlement dates to the 2nd – 5th centuries.

Rumbonys mound-base settlement is dated to 1st millennium AD beginning of 2nd millennium. The cultural layer of 0,8 m thickness contained lined, rugged and thrown ceramics and a fireplace.



6 lentelė. Papédés gyvenviečių radiniai / Table 6. Findings from Base Settlements

| | Keramika / Ceramics | | | | |
|----------------|---------------------|---|---|---|--|
| | Lipdyta Moulded | Brūkšniuota iki II a. Lined till 2 nd cent. | Grublėta II – VI a. Rugged 2 nd – 6 th cent. | Lygi III – VI a. Plain 3 ^d – 6 th cent. | Žiesta XI a. Thrown 11 th cent. |
| Alytus | | | | | |
| Aniškis | | | | | |
| Atesninkai | | | | | |
| Bambininkai | | | | | |
| Bazorai | | | | | |
| Daugai | | | | | |
| Dirmiškės | | | | | |
| Einorony | | | | | |
| Geruliai | | | | | |
| Giluičiai | | | | | |
| Kaukai-Obelytė | | | | | |
| Krištapiškės | | | | | |
| Kružiūnai | | | | | |
| Laukininkai | | | | | |
| Margarava | | | | | |
| Nemunaitis | | | | | |
| Obelija | | | | | |
| Papéčiai | | | | | |
| Piliakalnis | | | | | |
| Pivašiūnai | | | | | |
| Pociūniškės | | | | | |
| Poterony | | | | | |
| Punia | | | | | |
| Radžiūnai | | | | | |
| Rumbonys | | | | | |
| Zaramciškiai | | | | | |
| Žilvia | | | | | |

7 lentelė. Papédés gyvenviečių radiniai / Table 7. Findings from Hill-Base Settlements

| | Verpstukai Spindles | Papuošalai Jewellery | Ginklai Weapons | Buities dirbiniai Household utilities | Pastatai Buildings | Kiti Other |
|----------------|------------------------|-------------------------|--|--|---|---|
| Alytus | | lankinė segė bow pin | kalavijo galas sword tip | | sudegusių namų liekanos/remains of burnt houses | pentinis su spylgiu spur with prick |
| Aniškis | | | | | | geležies gargažės iron slags |
| Atesninkai | | | | | | |
| Bambiniukai | | | | | | |
| Bazorai | | | | | | |
| Daugai | | | | | | |
| Dirmiškės | | | | | | titnago skelys flint choppers |
| Einorony | | | | | | |
| Geruliai | | lankinė segė bow pin | | | | |
| Giluičiai | | | | | | |
| Kaukai-Obelytė | | | | | | |
| Krištapiškės | | | | | | |
| Kružiūnai | | | | | | |
| Laukininkai | | | | | | |
| Margarava | | | | | | |
| Nemunaitis | | | | | | |
| Obelija | | | | | | |
| Papéčiai | | | | | | |
| Piliakalnis | | | | | | |
| Pivašiūnai | | | | | | |
| Pociūniškės | | | | | | |
| Poterony | | | | | | pentinis, šlakas spur, slags |
| Punia | | | | | | |
| Radžiūnai | | | geležinis tribriaunis strėlės antgalis iron trihedron arrowheads | | | gyvulių kaulai animal bones |
| Rumbony | | | | | | židinys hearth |
| Zaramciškiai | | | | | | |
| Žilvia | | | | | | |

8 lentelė. Piliakalnių radiniai / Table 8. Findings from Mounds

| | Su kultūriniu sluoksniu With cultural layer | Keramika / Ceramics | | | | |
|--------------|---|---------------------|---|--|---|--|
| | | Lipdyta Moulded | Brūkšniuota iki II a. Lined till 2 nd cent. | Grublėta III – VI a. Rugged 2 nd – 6 th cent. | Lygi III – VI a. Plain 3 rd – 6 th cent. | Žiesta XI a. Thrown 11 th cent. |
| Alytus | | | | | | |
| Aniškis | | | | | | |
| Atesninkai | | | | | | |
| Bambininkai | 70 cm | | | | | |
| Bazorai | | | | | | |
| Daugai | | | | | | |
| Dirmiškės | | | | | | |
| Einorony | 60 cm | | | | | |
| Geruliai | | | | | | |
| Giluičiai | | | | | | |
| Kaukai | | | | | | |
| Obelytė | | | | | | |
| Krištapiškės | | | | | | |
| Kružiūnai | | | | | | |
| Laukininkai | | | | | | |
| Margarava | | | | | | |
| Nemunaitis | | | | | | |
| Obelija | | | | | | |
| Papėčiai | | | | | | |
| Piliakalnis | | | | | | |
| Pivašiūnai | | | | | | |
| Pociūniškės | | | | | | |
| Poterony | | | | | | |
| Punia | 3,5 m | | | | | |
| Radžiūnai | | | | | | |
| Rumbony | | | | | | |
| Zaramciškiai | | | | | | |
| Žilvia | | | | | | |

9 lentelė. Piliakalnių radiniai / Table 9. Findings from Mounds

| | Verpstukai Spindles | Papuošalai Jewellery | Ginklai Weapons | Buities dirbiniai Household utilities | Pastatai Buildings | Kiti Other |
|--------------|------------------------|---|------------------------------------|--|--|---|
| Alytus | | | | | | |
| Aniškis | | | | trinamosios girnos frictional querns | | |
| Atesninkai | | | | | | |
| Bambininkai | | | | | | |
| Bazorai | | | | | | |
| Daugai | | | | | | |
| Dirmiškės | | | | | | |
| Einorony | | | | | | titnago dirbiniai flint items |
| Geruliai | | | | | | |
| Giluičiai | | | | | | |
| Kaukai | | smeigtukai, karoliai, segės, žiedai/pins, beads, brooches, rings | strelių antgaliai arrowheads | | | akmens grindiniai, židiniai, grūdai, gyvulių ir žmonių kaulai /stone gravings, hearths, grain, animal and human bones |
| Obelytė | | | | | | |
| Krištapiškės | | | | | | |
| Kružiūnai | | | | | | |
| Laukininkai | | | | | | |
| Margarava | | | | | | |
| Nemunaitis | | | | | | |
| Obelija | | | | | | |
| Papėčiai | | | | | | |
| Piliakalnis | | | | | | |
| Pivašiūnai | | | | | | |
| Pociūniškės | | | | puodų šukės pot chips | | |
| Poterony | | | | | | |
| Punia | | | | | sudegusios liekanos burnt remains | geležinis pentinas, interjero detalių iron spur, interior elements |
| Radžiūnai | | | | | | |
| Rumbony | | | | | | |
| Zaramciškiai | | | | | | |
| Žilvia | | | | | | |

PILIAKALNIŲ LEGENDOS

Piliakalniai gausiai apipinti įvairiausiomis legendomis. Iš 28 Alytaus rajono piliakalnių net 19 jų turi savo istorijas.

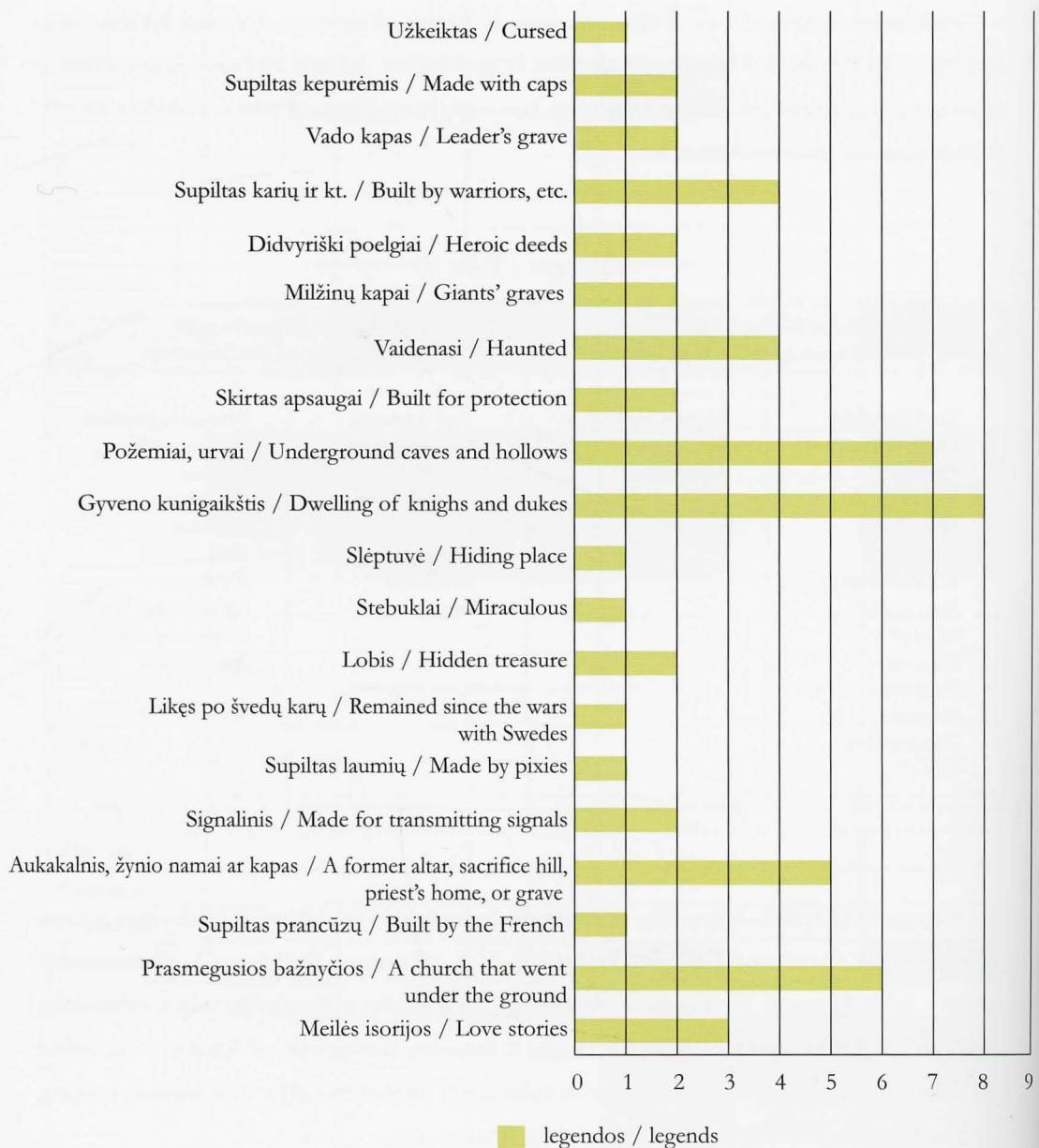
Jokių legendų neturi šie piliakalniai: Atesninkai, Bazorai, Einorony, Geruliai, Krištapiškės, Kružiūnai, Laukininkai, Piliakalnis, Pociūnišės. Iš keturiolikos dešinėje Nemuno pusėje esančių piliakalnių tik apie šešis yra išlikusios legendos. Tuo tarpu kairės Nemuno pusės piliakalniai beveik visi turi legendas (išskyrus Atesninkus).

10 lentelė / Table 10

| Kairė Nemuno pusė Left bank of the Nemunas | Neturi legendos No legends | Dešinė Nemuno pusė Right bank of the Nemunas | Neturi legendos No legends |
|--|---|--|--|
| Turi legendą Have legends Aniškis Bambininkai Dirmiškės Gilučiai Kaukai-Obelytė Margarava Obelija Papęčiai Radžiūnai Rumbonys Zaramciškiai Žilvia | Neturi legendos No legends Atesninkai | Turi legendą Have legends Alytus Daugai Nemunaitis Pivašiūnai Poteronys Punia | Neturi legendos No legends Bazorai Einorony Geruliai Krištapiškės Kružiūnai Laukininkai Piliakalnis Pociūniškės |

Akivaizdu, kad piliakalnių amžius turi reikšmės legendų apie juos išlikimui. Nieko nėra žinoma apie seniausiai datuojamą Einoronių piliakalnį. Iš 5 piliakalnių, datuojamų I tūkstantmečio pradžia, legendų neturi 3 piliakalniai: Atesninkai, Laukininkai ir Pociūniškės. Iš 6 piliakalnių, naudotų visą I tūkstantmetį, legendų nėra apie 3: Bazorai, Krištapiškės, Piliakalnį. Ir tik apie 2 piliakalnius iš 11, datuojamų I tūkstantmečio viduriu – II tūkstantmečio pradžia, legendų neišlikę, t. y. apie Gerulius (Butrimonių sen.) ir Kružiūnus (Punios sen.).

Legendų įvairovė / Variety of legends



Pačios populariausios legendų versijos apie prasmegusias bažnyčias (6), ant piliakalnių gyvenusių vadus (8), išlikusius požeminius urvus (7) ir pagoniškas apeigas (5).

Legendos teigia gyvenus kunigaikščius ant šių piliakalnių: Alytaus, Margaravos, Pivašiūnų, Poteronių, Punios, Radžiūnų, Rumbonių, Žilvios. Net trys piliakalniai susiję su legendomis apie kunigaikštį Margirį (Margarava, Pivašiūnai, Punia).

Antra pagal gausumą tema legendose – tai istorijos apie požeminius urvus ir bedugnes kiaurymes. Tokių esama Margaravoje, Obelijoje, Papėciuose, Poteronyse, Punioje, Rumbonyse ir Žilvioje. Šie pasakojimai taip pat labai įvairūs. Teigiama, kad Margaravos ir Rumbonių požeminiai urvai veda į kitas vietas. Obelijos, Papėčių ir Rumbonių piliakalnuose esą prasmegusios bažnyčios ir tose vietose girdisi dundant ar varpus skambant. Ant Žilvios piliakalnio t. p. girdisi dundesys, nes ten yra prasmegės dvaras. Punios piliakalnis garsėja bedugne kiauryme bei paslėptais lobiais.

Trečias pagal populiarumą pasakojimas yra apie prasmegusias bažnyčias, šventoves bei vienuolynus. Tokias legendas turi Alytus, Aniškis, Obelija, Papėčiai, Rumbonys, Zaramciškiai.

Aukakalnus, žynių buveines mena Bambininkai, Dirmiškės, Pivašiūnai, Poteronys, Rumbonys. Pasakojama, jog vaidenasi ant Obelijos, Poteronių, Punios ir Žilvios piliakalnių.



11 lentelė / Table 11

| | |
|---|---|
| Nelaimingos meilės istorijos Unhappy love stories | Alytus, Punia, Žilvia |
| Stovėjusi bažnyčia ar vienuolynas ir jie prasmegė / A church or monastery that went under the ground | Alytus, Aniškis, Obelija, Papėčiai, Rumbony, Zaramciškiai |
| Supylė prancūzai / Built by the French | Bambininkai |
| Buvęs aukuras, aukakalnis, žynio namai ar kapas / A former altar, sacrifice hill, priest's home, or grave | Bambininkai, Dirmiškės, Pivašiūnai, Poteronys, Rumbony |
| Supiltas signalams perduoti Made for transmitting signals | Daugai, Radžiūnai |
| Supylė laumės ir pan./ Made by pixies, etc. | Daugai |
| Likęs nuo karų su švedais / Remained since the wars with Swedes | Dirmiškės |
| Paslėptas lobis / Hidden treasure | Giliučiai, Punia |
| Jame vyksta stebulkai / Miraculous | Kaukai |
| Slėptuvė / Hiding place | Margarava |
| Gyvenę karžygiai, kunigaikščiai Dwelling of knights and dukes | Alytus, Margarava, Pivašiūnai, Poteronys, Punia, Radžiūnai, Rumbony, Žilvia |
| Yra požeminių urvai, kiaurymės Underground caves and hollows | Margarava, Obelija, Papėčiai, Poteronys, Punia, Rumbony, Žilvia |
| Supiltas apsaugai / Built for protection | Nemunaitis, Radžiūnai |
| Vaidenasi / Haunted | Obelija, Poteronys, Punia, Žilvia |
| Pasakojimai apie milžinus / Stories about giants | Poteronys, Punia, Radžiūnai |
| Didvyriški poelgiai/ Heroic deeds | Punia |
| Supylė kariai ar kt. / Built by warriors, etc | Radžiūnai, Rumbony, Dzirmiškės, Punia |
| Vado kapas / Leader's grave | Rumbony, Punia |
| Supiltas kepurėmis / Made with caps | Pivašiūnai, Rumbony |
| Užkeikimas / Curse | Žilvia |

Vieni įdomiausių – pasakojimai apie meilės istorijas. Tačiau tokias istorijas turi tik Alytaus, Punios ir Žilvios piliakalniai. Tik apie Daugų piliakalnį yra legenda, kad jis supiltas laumės. Kituose pasakojimuose apie piliakalnius mitinės būtybės nėra minimos. Tiesa, Poteronių piliakalnis dar vadinamas Milžinų kalnu, tačiau pasakojimas, galintis paaiškinti ši pavadinimą, neišlikęs. Vienoje Punios piliakalnio legendoje minima, kad tai yra milžinams supiltas kapas. Čia milžinai reiškia didvyrius, žuvusius kovose su kryžiuočiais. Kaip įvairių personažų – karių, vietinių žmonių, laumių ir pan. – supilti piliakalniai minimi šie: Bambiniukai, Daugai, Dirmiškės, Punia, Radžiūnai, Rumbonys, Pivašiūnai.

Gausiausiai legendomis apipinti Punios, Rumbonių, Žilvios, Poteronių, Radžiūnų piliakalniai. Patys įvairiausi pasakojimai sklinda apie Punios piliakalnį. Tai ir nelaimingos meilės, užkastų lobiu, požeminių urvų, kiaurymų, vaiduoklių, gyvenusių kunigaikščių, didvyriškų kovų, milžinų ir kunigaikščių kapų, karių supilto kalno istorijos. Apie Rumbonių piliakalnį kalbama, kad čia prasmegusi bažnyčia, buvęs aukakalnis, ant kalno stovėjusi pilis, kurioje gyvenęs kunigaikštis, kad iš piliakalnio vedę požeminiai urvai iki Nemaniūnų. Taip pat kalbama, kad čia palaidotas žuves karo vadas, kuriam kapą supylę karai, kad piliakalnis supiltas kepurėmis. Žilvios piliakalnis turi labai gražią legendą apie Žilvelę, vienturtę vado dukrą, ir jos vedybų istoriją, apie kiškiais paverstus karius. Šiame piliakalnyje taip pat minima kiaurymė, teigama, kad tame vaidenasi. Poteronių piliakalnis pasakoja apie kunigaikštį, išdavusį tėvynę, ir nelaimingą jo bei jo vaikų likimą, apie bedugnius urvus, šventvietes ir vaidilutes.

Legendų istorijos labai įvairios. Dažniausiai jos pasakoja apie piliakalnių atsiradimą, kam jie buvo skirti, kas juose gyveno. Dažnai šie pasakojimai kupini mistikos ir stebuklų. Mažiausiai legendų turi tie piliakalniai, kurie pagal tikrajį savo amžių yra seniausieji. Daugiausia legendų turi piliakalniai, priskiriami jotvingiams, bei vėlyviausieji, matę kovas su kryžiuočiais.

LEGENDS OF MOUNDS

Mounds have a lot of legends connected with them. Out of 28 mounds of Alytus region even 19 have their own stories. There are no legends about the following mounds: Atesninkai, Bazorai, Einorony, Geruliai, Krištapiškės, Kružiūnai, Laukininkai, Piliakalnis, Pociūniškės. Out of 14 mounds situated on the right bank of the river Nemunas, only six have legends while almost all the mounds of the left bank of the river have legends (except Atesninkai).

It is obvious the age of the mound is important for preservation of legends. Nothing is known about the Einorony mound which is considered to be the oldest. Out of the 5 mounds dated to the beginning of the 1st millennium, three mounds (Atesninkai, Laukininkai and

Pociūniškės) have no legends. Out of the 6 mounds that were in use throughout the 1st millennium, no legends are found about 3 mounds: Bazorai, Kristapiškės, Piliakalnis. However, only 2 mounds lack in legends out of 11 dated to the middle of the 1st millennium-beginning of the 2nd millennium: Geruliai (Butrimonys country district) and Kružiūnai (Punia country district).

The most popular are legends about churches that subsided through the earth (6), leaders who lived on mounds (8), underground caves (7) and pagan rites (5).

According to the legends dukes lived on the following mounds: Alytus, Margarava, Pivašiūnai, Poterony, Punia, Radžiūnai, Rumbonys, Žilvia. Even three mounds are related to legends about Duke Margiris (Margarava, Pivašiūnai, Punia).

The second largest topic of the legends is underground caves and bottomless hollows: Margarava, Obelija, Papėčiai, Poterony, Punia, Rumbonys and Žilvia. The stories are very different. It is said that underground caves from Margarava and Rumbonys mounds lead to other places. According to other legends, there were churches on Obelija, Papėčiai and Rumbonys mounds which went underground and one can hear rubble and church bells chiming in these places. Loud rubble can allegedly be heard on Žilvia mound as there used to stand a big mansion which went under the ground. Punia mound is famous for its bottomless hollow and a hidden treasure.

The third most popular part of stories is about churches, sanctuaries and monasteries that went under the ground. Such legends are preserved about Alytus, Aniškis, Obelija, Papėčiai, Rumbonys, Zaramciškiai mounds. Bambininkai, Dirmiškės, Pivašiūnai, Poterony, Rumbonys mounds tell stories about sacrifice places and dwellings of priests, while Obelija, Poterony, Punia and Žilvia mounds are supposed to be haunted.

The most interesting among the legends are love stories. However, only Alytus, Punia and Žilvia mounds have such stories. According to a legend, Daugai mound was built by a pixie. However, no other mythological creatures are mentioned in other legends. Although Poterony's mound has another name *Giant Mound* but no story is preserved to explain the origin of the name. One legend about Punia mound mentions that it is a grave made for giants, but *giants* here mean heroes who were killed in battles with the crusaders. Bambininkai, Daugai, Dirmiškės, Punia, Radžiūnai, Rumbonys, Pivašiūnai are mentioned as mounds built up by different characters warriors, local people, pixies, etc.

Punia, Rumbonys, Žilvia, Poterony, Radžiūnai mounds have the most numerous legends. Various stories are told about Punia mound. These include stories of unhappy love, buried treasures, underground caves, hollows, ghosts, knights, heroic battles, giants, a duke's grave and a

mound built up by warriors. The legends about Rumbonys mound mention a church that went under the ground, as well as a sacrifice place and a castle where a duke lived. Moreover, there are stories about the underground caves that lead to village Nemanīūnai. Other legends tell about a commander who was killed here and buried, whereas his warriors built up the mound with their caps. Žilvia mound has a very beautiful legend about Žilvelė, a single daughter of the duke, her wedding and the warriors who were turned into rabbits. Another story mentions a hollow going to the earth depths, while the mound itself is supposed to be haunted. Poteronys mound has a story about a duke who betrayed his motherland, and also about his unhappy fate and that of his children, as well as about bottomless caves, a sanctuary and vestal virgins.

The stories told by legends are very different. Most of them tell about the origin of the mounds, their destination and dwellers. The stories are often full of mystics and miracles. The oldest mounds have the least number of legends. Most of legends are preserved about the mounds attributed to the *jotvingiai* and the most recent ones are those which witnessed battles with the crusaders.

Illiustracijų nuorodos / References:

1. G. Zabiela. *Lietuvos medinės pilys*. Vilnius. 1995
2. *Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1*. Vilnius. 2005



Einoronių piliakalnis,

Pivašiūnų seniūnija

I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pradžia

Piliakalnis, arba Pilies kalnas, įrengtas apylinkės kalvoje netoli Einoronių kaimo. Dirvonuoja. 2001 m. aikšteliuje ištirtas 8 kv. m plotas.

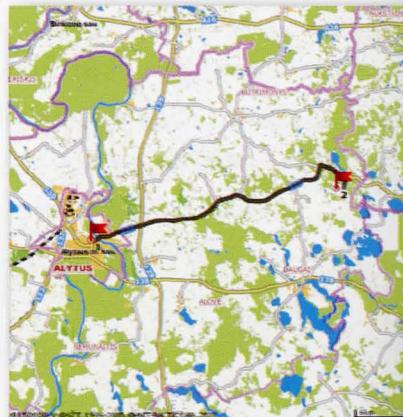
Einoronių mound,

Pivašiūnų country district

The 1st millennium BC –

beginning of the 2nd millennium

The mound or a Castle Hill is situated on a waste hill, not far from Einorony's village. Waste. In 2001 an area of 8 sq m was explored on the waste grounds.





Daugų piliakalnis,

Daugų seniūnija

I tūkst. pradžia

Piliakalnis įrengtas Neveiglo ežero rytiniame krante esančioje atskiroje kalvoje. Apardytas bulviarūsių. Apaugę tankiomis eglėmis, lapuočiais, pietinė aikštélės dalis dirvonuoja.

Daugai mound,

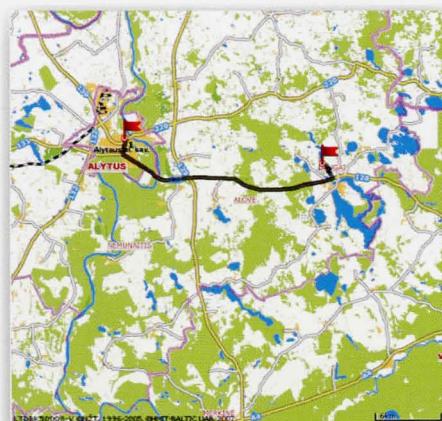
Daugai country district

Beginning of the 1st millennium

The mound is situated on a separate hill on the eastern shore of lake Neveiglas. It is slightly damaged by potato cellars. Overgrown with dense spruces and leafy trees; the southern side of the grounds is waste.



Gintarės Markevičienės nuotr.



Laukininkų piliakalnis,

Alovės seniūnija

I tūkst. pirma pusė

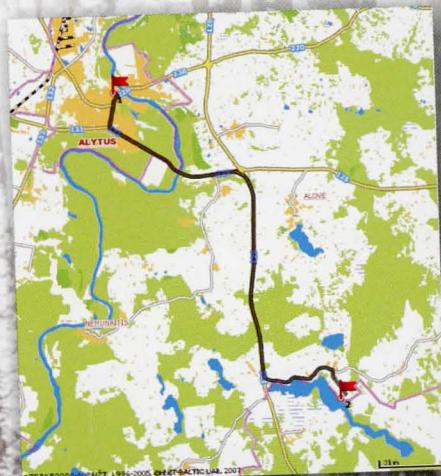
Piliakalnis įrengtas Ilgio ežero šiaurės rytiniame krante esančioje atskiroje kalvoje. Apsodintas pušimis.

Laukininkai mound,

Alovė country district

First half of the 1st millennium

The mound is situated on a separate hill located on the eastern bank of lake Ilgis. Pine trees are planted on the mound.



**Pociūniškių piliakalnis,
Daugų seniūnija
I tūkst. pirmą pusę**

Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje,
Pociūniškių kaime. Dirvonojo, šiaurinis šlaitas
apaugės pušelėmis.

**Pociūniškės mound,
Daugai country district
First half of the 1st millennium**

The mound is situated on a separate hill, in
Pociuniškės village. It is waste, but the northern
slope is overgrown with pine trees.



Artūro Balčiūno nuotr.





Atesninkų piliakalnis, Simno seniūnija I tūkst. pradžia

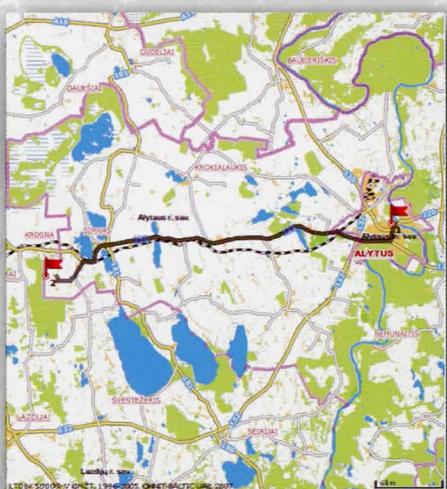
Piliakalnis yra Atesninkų kaime, miško pakraštyje esančios kalvos šiauriniame gale. Apaugęs pušimis.

**Atesninkai mound,
Simnas country district
Beginning
of the 1st millennium**

The mound is in Atesninkai village, at the northern side of a hill, situated at the edge of a forest. Overgrown with pine trees.



Artūro Balčiūno nuotr.



Zaramciškių piliakalnis,

Miroslavo seniūnija

I tūkst. pirma pusė

Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, esančioje Obelijos ežero rytiniame krante. Dirvonoja, vakarinis šlaitas apaugęs eglėmis.

Zaramciškės mound,

Miroslavas country district

First half of the 1st millennium

The mound is situated on a separate hill, on the eastern bank of lake Obelija. It is waste; the western slope is overgrown with spruces.

Legenda:

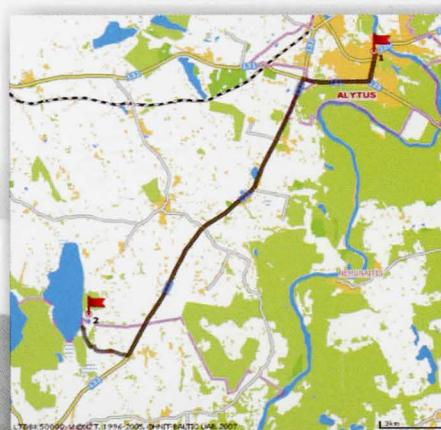
Išlikęs pasakojimas, kad tarp Obelijos ir Zaramciškių piliakalnių tebéra bažnyčia ir kad kartais girdéti varpu skambėjimas. Piliakalnis minimas Galertiškės bei Zamkkalnio vardais.

Legend:

Old people say that there is still a church between Obelija and Zaramciškes mounds, and ringing bells can sometimes be heard. The mound is referred to as Galertiškė or Zamkkalnis mound.



Artūro Balčiūno nuotr.



XX a. vidury / Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. 2005



**Papėčių piliakalnis,
Miroslavo seniūnija
I tūkst.**

Piliakalnis įrengtas ant atskiro kalvos tarp Obelijos ir Metelio ežerų. Dirvonuoja.

**Papėčiai mound,
Miroslavas country district
The 1st millennium**

The waste mound is situated on a separate hill between lakes Obelija and Metelys.

Legenda:

Pasakojama, kad piliakalnio rytiniame šlaite buvo išlindęs grandinės galas. Suejė žmonės kartą traukė tą grandinę, tačiau ji trūko, o galas išmuko į piliakalnio vidų. Kas bandydavo tą grandinę ištракtinti, tas būdavo įtraukiamas į kalno požemius...

Šalia šio piliakalnio yra buvęs dar vienas kalnas, vadinamas Sidabrakalniu. Toje vietoje buvęs dvaras, kažkada užkeiktas ir nugrimzdęs į žemę. Vienas ponas kartą sapnavęs iš kalno



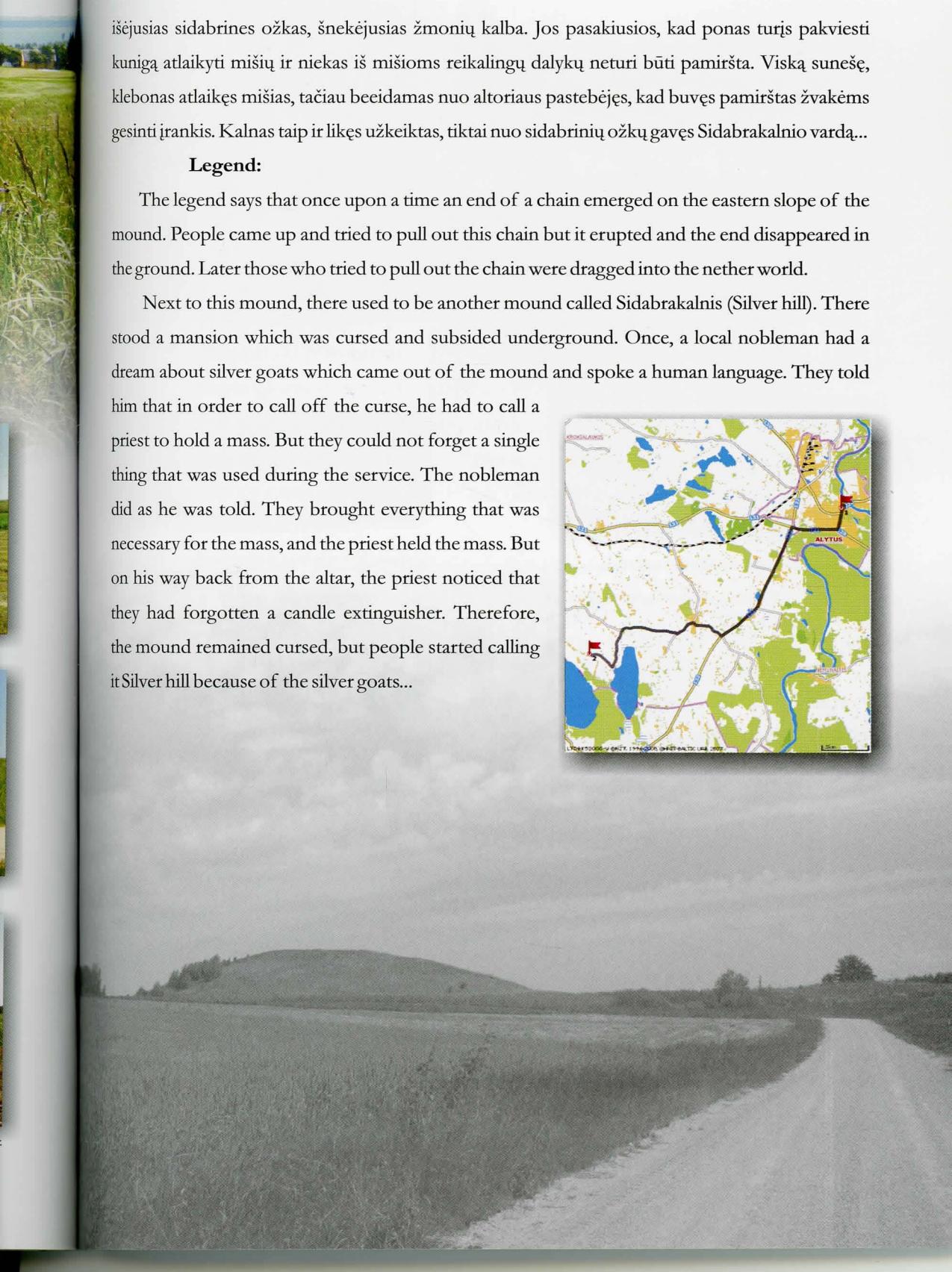
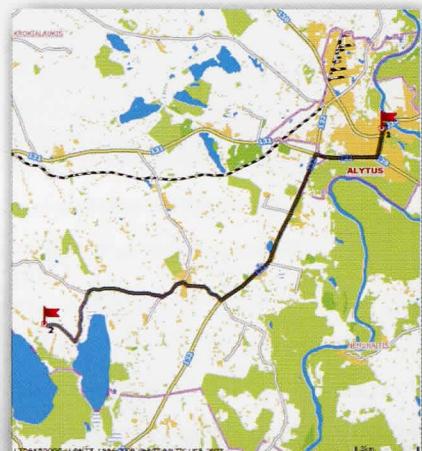
Vilmos Jencinių nuotr.

išėjusias sidabrines ožkas, šnekėjusias žmonių kalba. Jos pasakiusios, kad ponas turės pakviesi kunigą atlaikyti mišių ir niekas iš mišioms reikalingų dalykų neturi būti pamiršta. Viską suneše, klebonas atlaikės mišias, tačiau becidamas nuo altoriaus pastebėjės, kad buvęs pamirštas žvakėms gesinti įrankis. Kalnas taip ir likės užkeiktas, tiktais nuo sidabrinės ožkų gavęs Sidabrakalnio vardą...

Legend:

The legend says that once upon a time an end of a chain emerged on the eastern slope of the mound. People came up and tried to pull out this chain but it erupted and the end disappeared in the ground. Later those who tried to pull out the chain were dragged into the nether world.

Next to this mound, there used to be another mound called Sidabrakalnis (Silver hill). There stood a mansion which was cursed and subsided underground. Once, a local nobleman had a dream about silver goats which came out of the mound and spoke a human language. They told him that in order to call off the curse, he had to call a priest to hold a mass. But they could not forget a single thing that was used during the service. The nobleman did as he was told. They brought everything that was necessary for the mass, and the priest held the mass. But on his way back from the altar, the priest noticed that they had forgotten a candle extinguisher. Therefore, the mound remained cursed, but people started calling it Silver hill because of the silver goats...



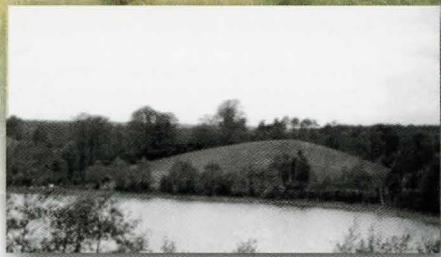


Krištapiškių piliakalnis, Raitininkų seniūnija I tūkst.

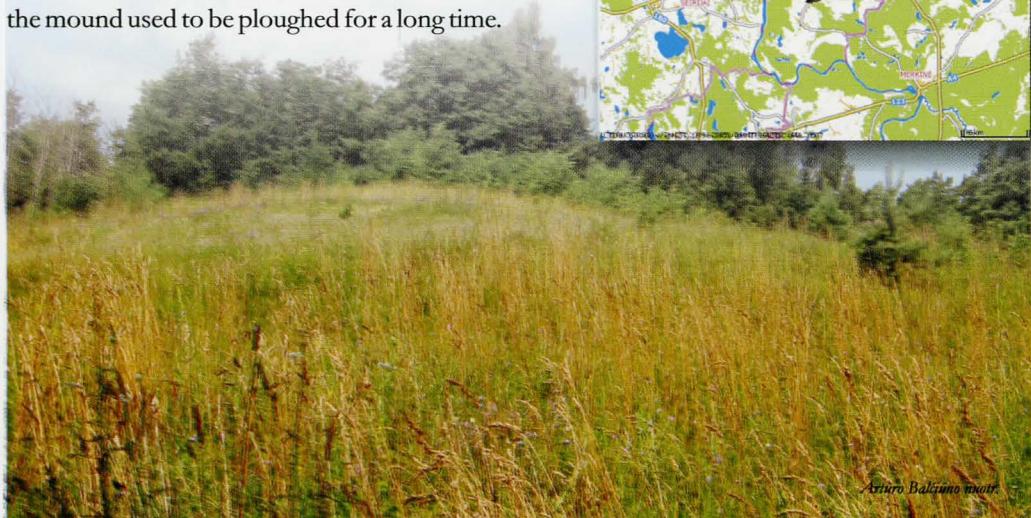
Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, juosiamoje Ruželio ežero drėgnų krantų žemumų. Pieriškės kaime. Aikštėlė sunkiai išsiiskiria, nes piliakalnis ilgą laiką buvo ariamas.

Krištapiškės mound, Raitininkai country district The 1st millennium

The mound is situated on a separate hill surrounded by wet lowlands of lake Ruželis, in Pieriškė village. The grounds can be hardly seen as the mound used to be ploughed for a long time.



1955m. / Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. 2005



Arūro Balčiūno nuotrauka

**Piliakalnio piliakalnis,
Raitininkų seniūnija
I tūkst.**

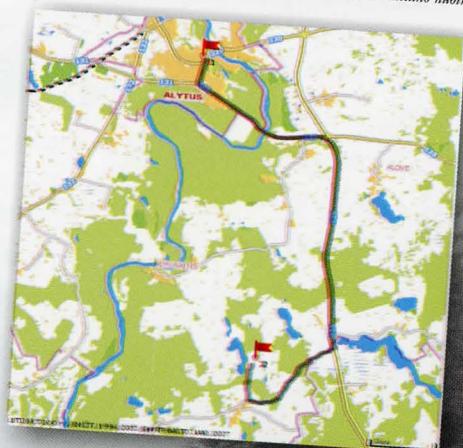
Piliakalnis išrengtas atskiroje kalvoje, Piliakalnio kaime. Dirvonuoja.

**Piliakalnis mound,
Raitininkai country district
The 1st millennium**

The mound is situated on a separate hill, in Piliakalnis village. Waste.



Artūro Balčiūno nuotr.



Bazorų piliakalnis,

Pivašiūnų seniūnija

I tūkst.

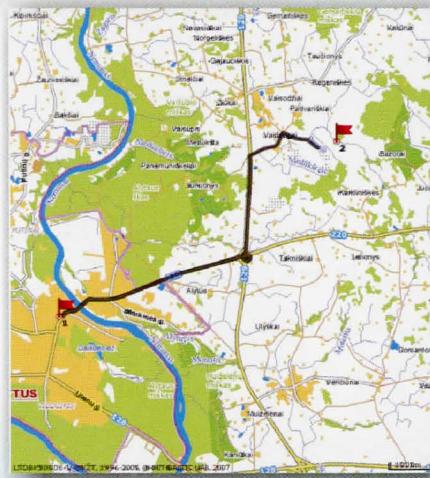
Piliakalnis yra atskiroje kalvoje, Punelės kairiajame krante, netoli Bazorų kaimo. Aikšteliė dirvonuoja, rytinis šlaitas apaugęs medžiais.

Bazorai mound,

Pivašiūnai country district

The 1st millennium

The mound is on a separate hill, on the left bank of the river Punelė, close to Bazorai village. The ground is waste, and the eastern slope is overgrown with trees.



Arturo Balčiūno nuotr.



Galinos Tamošiūnienės nuotr.

Pivašiūnų piliakalnis,

Pivašiūnų seniūnija

I tūkst.

Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, esančioje į šiaurės vakarus nuo Pivašiūnų miestelio, priešais bažnyčią. Šlaitai apaugę medžiais.

Pivašiūnai mound,

Pivašiūnai country district

The 1st millennium

The mound is situated on a separate hill, to the Northwest from Pivašiūnai settlement, opposite the church. The slopes are overgrown with trees.

Legenda:

Legendos pasakoja, kad ant šio piliakalnio senovėje buvusi šventykla. Dar sakoma, kad jis nebuvęs toks aukštas, bet žmonės eidavę melstis ir kartu nešdavę kepurę žemiu. Taip besimelsdami ir kepurėmis nešdami žemes pamažu ir supylę šį piliakalnį. Sakoma, kad Pivašiūnų piliakalnis priklausė Pilėnų kunigaikščio Margio sūnui, kad šiame piliakalny palaidotas kunigaikštis Margis. Žiloje senovėje šiomis vietomis éjo vienintelis kelias iš Punios bei Alytaus į Trakus ir Vilnių.

Legend:

Legends tell about a temple that used to stand on this mound. The mound is said to have been much lower but the people who came to pray, used to bring a cap full of soil and spill it on the hill. Thus the worshippers gradually made a mound with their caps. It is also said that Pivašiūnai mound belonged to a son of Pilėnai duke Margis, and that duke Margis himself is buried on this mound. In the ancient times the only road from Punia and Alytus ran to Trakai and Vilnius through these vicinities.



Gintarės Markevičienės nuotr.



Geruliu piliakalnis, Butrimonių seniūnija I tūkst. vid. – II tūkst. pradžia

Piliakalnis įrengtas Geruliu kaimo kalvoje tarp 2 bevardžių upelių. Pradėtas tvarkyti: nukirsti medžiai, pastatyta medinė paminklo lenta, įrengti laiptai. 2006 – 2007 m. atlikti nedidelės apimties archeologiniai tyrimai piliakalnio aikštelėje ir pašlaitėse.

Geruliai mound, Butrimonys country district Middle of the 1st millennium – beginning of the 2nd millennium

The mound is situated on a hill between 2 nameless streams in Geruliai village. Trimming of the mound was started: the trees were cut down, a wooden memorial board was put, and steps were built. 2006 – 2007 archaeological research of a small size was performed on the grounds and slopes of the mound.



Gintaris Markevičienės nuotr.





Artūro Balčiūno nuotr.

**Kružiūnų piliakalnis,
Punios seniūnija
I tūkst. vid.– II tūkst. pradžia**

Piliakalnis įrengtas Punelės dešiniajame krante esančiame aukštumos kyšulyje, Kružiūnų kaime. Apaugęs medžiais ir krūmais.

**Kružiūnai mound,
Punios country district
Middle of the 1st millennium –
beginning of the 2nd millennium**

The mound is situated on a horn of a hill, on the right bank of the stream Punelė, in Kružiūnai village. Overgrown with trees and bushes.

Legenda:

Pasakojaama, kad seniau piliakalnyje žmonės rasdayę puodų, rąstgalių ir žmonių kaulų. Anksčiau piliakalnis buvęs daug aukštesnis ir smailesnis.

Legend:

It is told that people used to find remains of pots, beams and human bones on the mound, and the mound itself used to be much higher and more pointed.



Gintarės Markerčienės nuotr.





**Kaukų piliakalnis,
Miroslavo seniūnija
I tūkst. pradžia – XI a.**

Kompleksą sudaro skirtingose upelio pusėse esantys 2 piliakalniai, papilys ir papédės gyvenvietė. Kaukų piliakalnis įrengtas Peršékės upelio kairiojo kranto vingyje esančioje aukštumoje, Papėčių kaimo rytiniame pakraštyje. Piliakalnis dirvonuoja, iš pietų pusės įrengti laiptai.

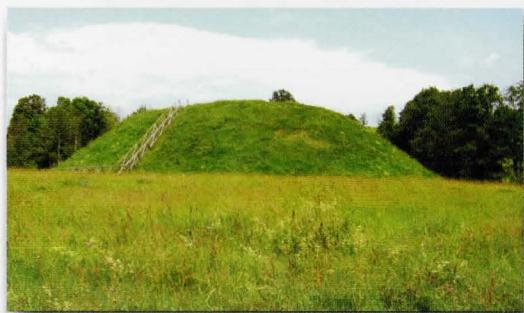
Tyrinėtas 1967 – 1969 m. Nustatyta, kad Kaukų ir Obelytės piliakalnių kompleksas gyvavo nuo I tūkst. pradžios iki XI a. Greičiausiai buvo sunaikintas per Kijevos Rusios kunigaikščių karinj žygi prieš jotvingių gentis.

**Kaukai mound,
Miroslavas country district
Beginning of the
1st millennium – 11th cent.**

The complex consists of 2 mounds situated on the different banks of the stream, lower mound and a hill-base settlement. Kaukai mound is situated on a



1963m. Algirdo Kubiliaus nuot. Iš Druskininkų miesto muziejaus rinkinių



Artūro Balčiūno nuot.



1963m. Algirdo Kubiliaus nuot. Iš Druskininkų miesto muziejaus rinkinių

hill located in a curve of the left bank of the stream Peršékė, at the eastern side of Papėčiai village. The mound is waste with steps built on the southern side. The mound was explored in 1967 – 1969. It was found that Kaukai and Obelytė mound complex existed from the beginning of the 1st millennium till the 11th century when it was probably destroyed during a military march of Russian dukes against the *jotvingiai* tribes.

Legend:

Kaukų piliakalnį Metelių savininkas Ušinskas norėjo suarti, bet tikslu nepasiekė, nes jaučiai apako. O Obelytės piliakalnyje kasinėjant buvo rasti stori audekliniai maišai. Aplink šiuos piliakalnius žmonės rasdavo akmeninių kirvukų ir tikėjo jų stebuklingu poveikiu: kad šie turi gydančių galių ar saugo nuo mirties.

Obelytės piliakalnis dar vadinamas Nugara.

Legend:

Old people tell that landlord of Meteliai Ušinskas wanted to plough Kaukai mound but did not manage to do it: his oxen went blind. During excavations of Obelytė mound the archaeologists found some canvas sacks. In the vicinities people used to find stone axes and believed in their magic powers: healing power and ability to protect from death.

Obelytė mound is also called Nugara (The back).





Galinos Tamošiūnienės nuotr.

Obelytės ir Kaukų piliakalnių kompleksas



1963m. Algirdo Kubiliaus nuotr. Iš Druskininkų miesto mužiejaus rinkinių



Vilmos Jenčinylės nuotr.



Vilmos Jenčiulytės nuotr.

**Obelytės piliakalnis,
Miroslavo seniūnija
I tūkst. pr. Kr. pabaiga – XI a.**

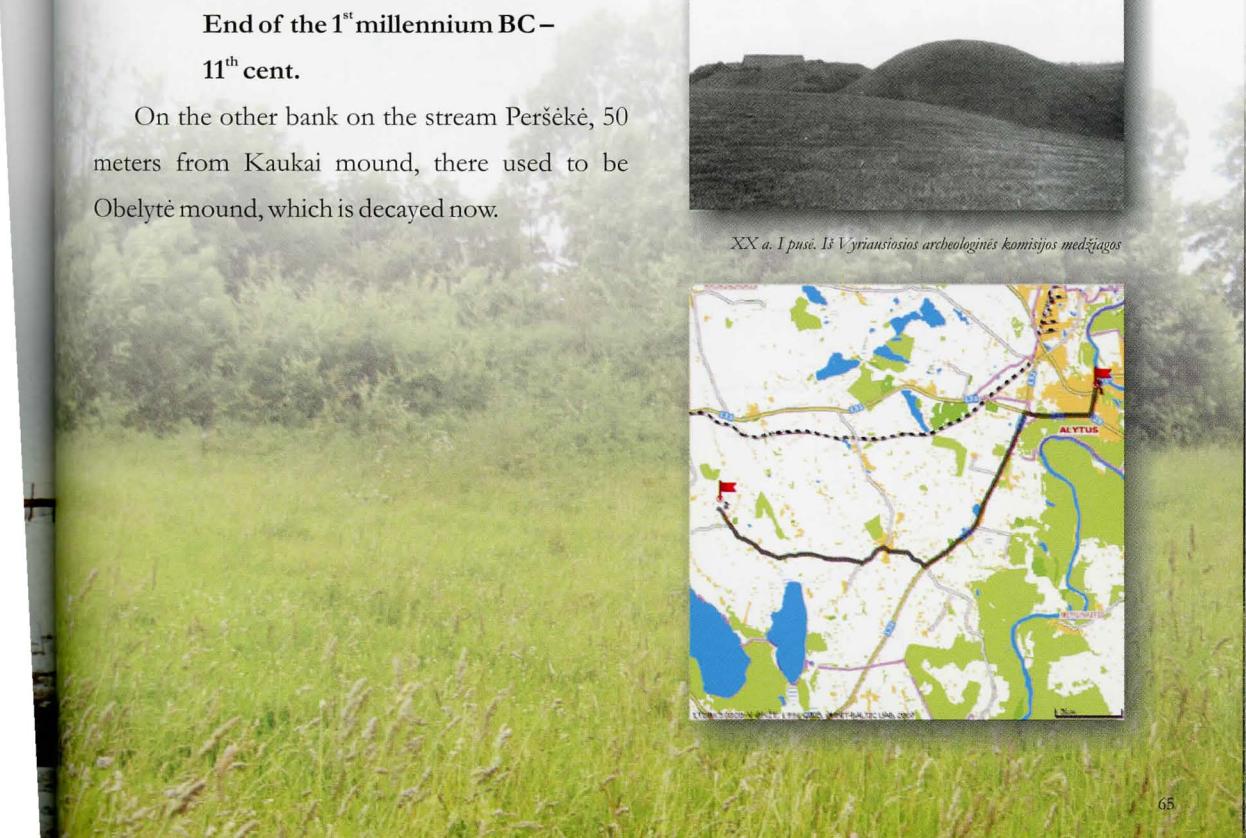
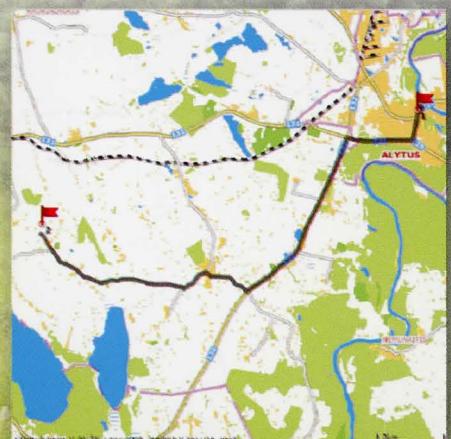
Kitame Peršékės upelio krante už 50 m nuo Kaukų piliakalnio buvo dabar jau sunykęs Obelytės piliakalnis.

**Obelytė mound,
Miroslavas country district
End of the 1st millennium BC –
11th cent.**

On the other bank on the stream Peršéké, 50 meters from Kaukai mound, there used to be Obelytė mound, which is decayed now.



XX a. I pusė. Iš Vyriausiosios archeologinės komisijos medžiagos



Artūro Balčiūno nuot.

Giluičių piliakalnis,

Simno seniūnija

I tūkst. – II tūkst. pradžia

Piliakalnis yra į vakarų pusę nuo Giluičio ežero, stačiame Kriauciaus upelio kairiajame krante esančios aukštumos kyšulyje. Aikštelės rytinė dalis nuplovė upelis. Apaugęs krūmais. 1983 m. tyrinėta papédės gyvenvietė.

Giluičiai mound,

Simnas country district

The 1st millennium

beginning of the 2nd millennium

The mound is to the West from lake Giluitis, on a horn of a hill located on a steep bank of the Kriaucius stream. The eastern side of the grounds was washed away by the stream Overgrown with bushes. In 1983 the hill-base settlement was researched.



Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. 2005

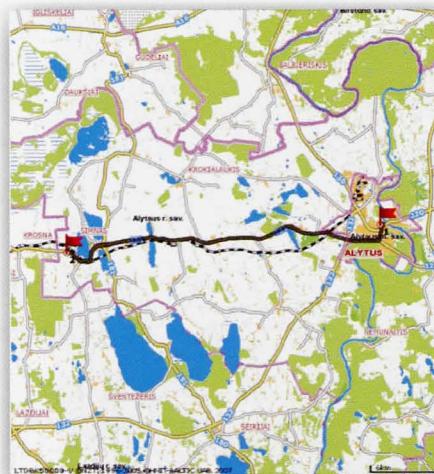
1955m. / Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. 2005

Legenda:

1875 – 1876 m. per Giluičių piliakalnį buvo tiesiamas kelias. Vienas darbininkas rado molinį puodą su pinigais ir brangenybėmis. Šio darbininko būta labai šykštaus, jis nenorėjo pasidalinti rastu lobiu su draugais, todėl slapčiomis vėl užkasė puodą ir toje vietoje atsigulė sakydamas, kad staiga pablogėjo sveikata. Darbininkai norėjo jam padėti, nuvežti pas gydytoją, tačiau šis prašė jo nejudinti visus ramindamas, kad liga greit praeis. Taip ir liko gulėti iki nakties. Rytė darbininkai toje vietoje rado tik duobę, kurioje buvo puodas, o darbininko su lobiu daugiau niekas nematė ir nesutiko...

Legend:

In 1875 – 1876 a road was being built near Giluičiai mound, and some worker found a clay pot with money and jewellery. This man was very greedy, and he did not want to divide the treasure with his friends. That is why he secretly buried the pot again and lay down above it telling his friends he was not feeling well. They wanted to help him and offered to take him to the doctor, but he refused asking not to move him and assuring that he would be well again soon after resting for some time. He remained there till night. In the morning the workers found there a hole in the ground with a pot in it, and nobody ever had seen the worker and the treasure again...



1961 m. Algirdo Kubiliaus nuot.
Iš Druskininkų miesto muziejaus rinkinių

Bambininkų piliakalnis, Simno seniūnija I tūkst. vid. – II tūkst. pradžia

Piliakalnis yra Bambenos upelio kairiajame krante, Ažuolinių gyvenvietėje. Pylime iškastas apkasas, auga pavieniai medžiai.

Bambininkai mound, Simnas country district Middle of the 1st millennium – beginning of the 2nd millennium

The mound is on the left bank of the Bambena stream, in Ažuoliniai settlement. There is a dug trench on the causey and separate trees.

Legenda:

Pasakojama, kad ant jo esąs palaidotas paskutinis šios apylinkės Perkūno garbintojas Demburis. Jam dar gyvam esant čia buvusi iškasta duobė, kurioje jis palaidojo. Čia pasibaigę jo vargai, todėl ir piliakalnį pavadinę Dembavargiu arba Demburvargiu...

Legend:

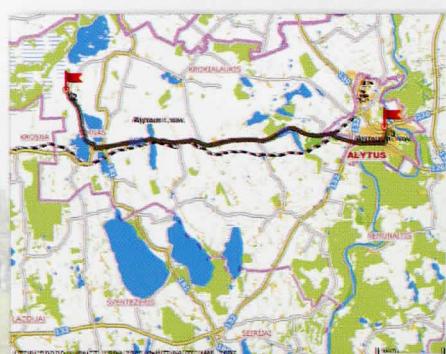
It is told that a man called Demburis, the last worshiper of God Perkūnas (Thunder) in these vicinities, is buried there. A hole on the mound was dug when he was still alive. After his death Demburis was buried in it. All his troubles were terminated then, and the people called the mound Dembavargis or Demburvargis (Troubles of Demburis)...



1963 m. Algirdo Kubiliaus nuot. Iš Druskininkų miesto muziejaus rinkinių



Artūro Balčiūno nuot.





Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. 2005

**Aniškio piliakalnis,
Alytaus seniūnija
I tūkst. vid. – II tūkst. pradžia**

Piliakalnis yra šalia I-ojo Arminų kaimo, Gudelių ežero pašonėje tekančio bevardžio upelio kairiojo kranto aukštumoje. Aikštelė dar iki XX a. beveik visa nuplauta upeliu. Apaugęs lapuočiais medžiais.

**Aniškis mound, Alytus country district
Middle of the 1st millennium – beginning
of the 2nd millennium**

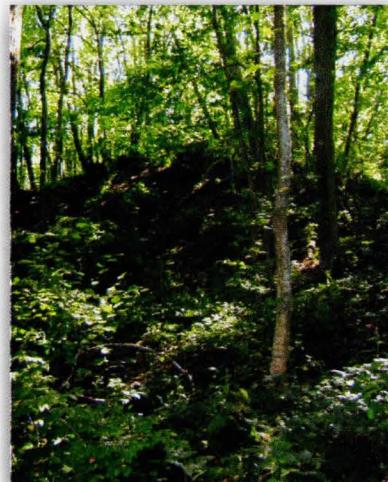
The mound is near Arminai I village, Gudeliai lake, on the left bank of a nameless stream, at the edge of a hill. By the 20th cent the grounds were nearly washed away by the stream, the mound is overgrown with leafy trees.

Legenda:

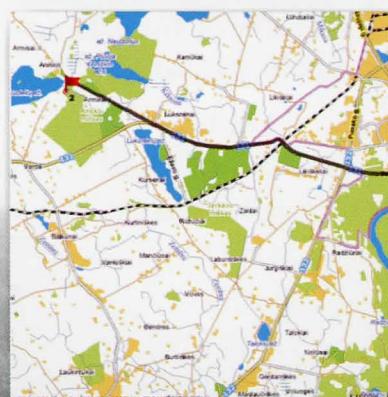
Legenda pasakoja, jog ant piliakalnio buvo bažnyčia, kuri prasmegi skradžiai žemę, o varpų atbalsį ir dabar laikas nuo laiko galima girdeti gretimuose ežeruose. Taip pat pasakojaama, kad kitados piliakalnio viduje buvusi skylė, į kuria, iš viršaus įmetus akmenį, garsiai skambėdavo.

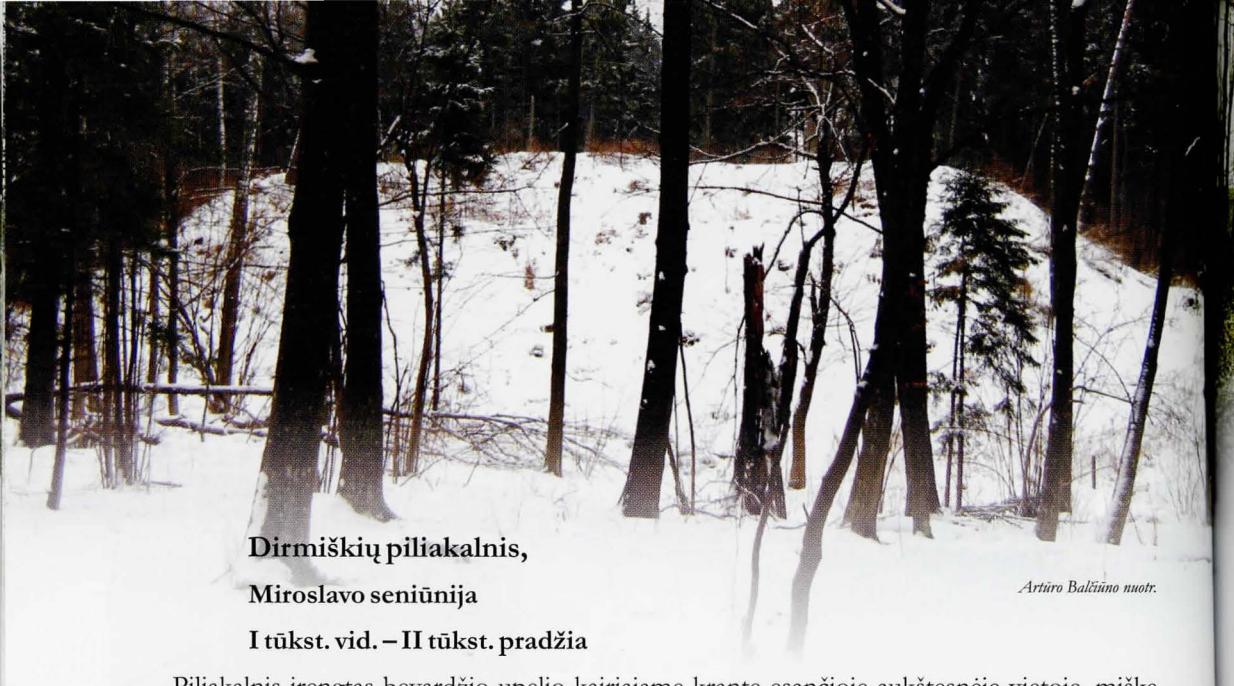
Legend:

According to a legend, there used to stand a church at the top of the mound, which went down the ground. However, the toll of the bells can still be heard on the nearby lakes. It is also told there used to be a hole in the middle of the mound. A stone thrown down the hole made a loud ringing sound.



Artūro Balčiūno nuotr.





Dirmiškių piliakalnis,

Miroslavo seniūnija

Artūro Balčiūno nuotr.

I tūkst. vid. – II tūkst. pradžia

Piliakalnis įrengtas bevardžio upelio kairiajame krante esančioje aukštesnėje vietoje, miške prie Dirmiškių kaimo. 2001 m. tyrinėta papédés gyvenvietė.

Dirmiškės mound, Miroslavas country district

Middle of the 1st millennium – beginning of the 2nd millennium

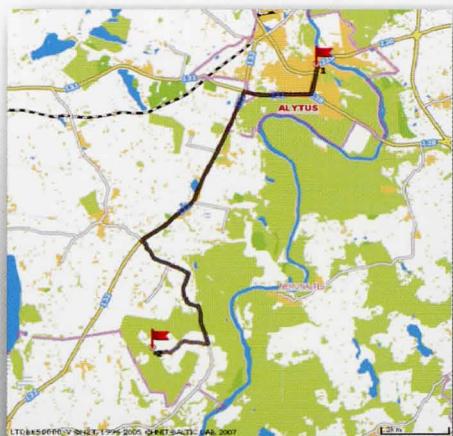
The mound is situated, on a higher place on the left side of a nameless stream, near Dirmiškės village, in the forest. In 2001 a hill foot settlement was explored.

Legend:

Senovėje čia gyvenęs gražus krivis. Jis įsimylėjęs vieną vaidilutę, pasižadėjusią gyventi skaitybėje, ir ją vedęs. Tada ant jų kritusi dievų bausmė ir jie su visa šventove nugrimzdę į kalną ir dabar ten gyvena. Iškiliau kartu su šventove pasaulio pabaigoje. Žmonės jų atminimui kalną apsodino rožėmis, augančiomis čia iki šiol. Žmonės jas vadina „piliarožėmis“.

Legend:

According to a legend, a handsome priest used to live there. He fell in love with a vestal virgin who had vowed to keep her chastity. Nevertheless, the priest married her. The gods punished them by sending the temple underground, where they still live. At the end of the time the priest and his wife will come back to the surface of the earth. People planted roses on the mound to commemorate the lovers. These roses are called “castle roses” (rose mallows)...





Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. 2005

Obelijos piliakalnis,

Miroslavo seniūnija

I tūkst. vid. – II tūkst. pradžia

Piliakalnis (Zaramkalnis) įrengtas Obelijos ežero rytiniame krante esančios kalvos šiauriniam gale, giraitės pakraštyje.

Obelija mound,

Miroslavas country district

Middle of the 1st millennium –

beginning of the 2nd millennium

The mound (Zaramkalnis) is situated on the northern side of a hill located on the eastern bank of lake Obelija, at the edge of a groove.

Legenda:

Anksčiau prie piliakalnio buvo Zeremiškių dvaras. Galbūt todėl vietinių žmonių piliakalnis dar vadinamas Zaramkalniu... Legendą byloja, kad šiame kalne prasmegusi bažnyčia, kurios varpų gausmą galima išgirsti iki šiol... Anksčiau kalne buvusi kiaurymė, į kurią įmetus akmenėlių aidas dar ilgai skambėdavęs. Pasakojaama, kad čia negalima buvo pasilikti nakčiai ir sekundienio vidurdienį, nes vaidendavosi... Piliakalnis dar vadinamas Strupakalniu...

Legend:

There used to stand Zeremiškės mansion nearby the mound. That is why local people call the mound Zaramkalnis. The legend tells about a church which went down the earth, so we still can hear a toll of its bells... There used to be a hollow leading into the depths of the mound, so the echo from a thrown stone used to ring for a long time. According to local people, you may not stay on the mound at night and on Sunday noon, as the mound is haunted... The mound is also called Strupakalnis...



Artūro Balkūno nuotr.





Žilvios piliakalnis,

Miroslavo seniūnija

I tūkst. vid. – II tūkst. pradžia

Artūro Balčiūno nuotr.

Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, Žilvios upelio kairiajame krante, Pupasodžio kaime. Tvarkomas, įrengti laiptai.

Žilvios mound,

Miroslavo country district

Middle of the 1st millennium –
beginning of the 2nd millennium

The mound is situated on a separate hill, on the left bank of the stream Žilvia, in Pupasodis village. It is trimmed; with steps on the slope.

Legenda:

Piliakalnis kadaisė turėjęs pilį. Ten gyvenęs



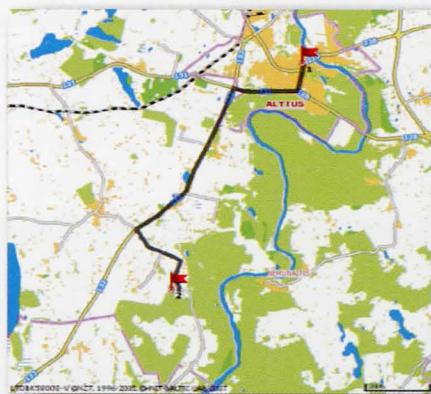
Artūro Balčiūno nuotr.

kunigaikštis, kuriam Dievas nebuvo skyrės né vieno sūnaus. Bet jis auginės dukteri, gražiausią apylinkės mergaitę. Jos vardas buvo Žilvinėlė. Kunigaikštis rengėsis mirti, todėl susišaukęs apylinkės krivius ir klauses jų, ką turės palikti savo išpėdiniui. Paklausė šventų ažuolų šlamėjimo, šie atsakė, kad Žilvinėlė turinti ištekėti už gražiausio kunigaikščio, kuris savo lūpomis dar nebūtų lytéjės jokios mergaitės. Tačiau apylinkėje ir visoje Lietuvoje tokio neradė. Tada atjojės svetimos žemės karalaitis ir siūlės savo širdį Žilvinėlei, tačiau Žilvinėlė jo labai nekentusi. Tévas ją vertės už kunigaikščio tekėti, bet už ją užsistoję kriviai. Jie sakė, kad šventi ažuolai neseniai kitaip šlamėjė apie Žilvinėlės lemčių: ji turinti pasiaukoti galingajam Perkūnui ir visą amžių jam tarnauti. O pilies turtus reikią paaukoti dievų gabijai. Ir Žilvinėlė išėjo į šventą dievų gabiją. Tačiau apviltasis karalaitis iš pykčio Žilvinėlės tévą užmušęs, iš gabijos pavogęs Žilvinėlę bei visus turtus ir manęs laimingai pilyje gyventi. Užsirūstines Perkūnas karalaitį nutrenkės ir su pilimi bei visais turtais į kalną nugramzdinės, o Žilvinėlę su savimi į dangų pasiėmės. Turtų daugelis ieškojė, bet niekas neradė, nes karalaitis mokėjės paslėpti. Kadangi negavės mūsų šalies valdyti, stengėsis bent turtų

niekam neduoti. Dabar kiekvieną pavasarį Perkūnas mums primena karalaitės vardą, nes danguje brėžia ugninį „Ž“ ženkla.

Legend:

In ancient times there stood a castle on the hill, where lived a duke whom the God had not given a single son. However, his daughter was the prettiest girl in the region. Her name was Žilvinėlė. Before his death the Duke called his priests and asked whom he should appoint as his heir. The priests listened to rustling of holy oaks and told him that Žilvinėlė should marry a most handsome duke who had not touched any girl with his lips. However, they did not manage to find such a duke throughout Lithuania. Then a prince from overseas came and offered his heart to the girl, but she hated him. The father tried to force Žilvinėlė to marry the foreign prince but the priests supported her. According to them, they listened to rustling of the holy oaks again and were told that the girl had to sacrifice herself to God Perkūnas (Thunder) and serve to him throughout her life, while the treasures from the castle should be sacrificed to God Thunder's Temple. So Žilvinėlė went to worship God in the holy temple, but the forlorn prince killed Žilvinėlė's father, kidnapped the girl from the temple, seized all the treasures and hoped to live happily in the castle. However, God Thunder got furious, killed the prince with his arrow and sent him down the earth with the castle and all treasures. Then he took Žilvinėlė to his palace in heaven. Later a lot of people were looking for the treasures but nobody found them as the prince had hidden them so that nobody could find: being not allowed to rule our country, he tried to keep the treasures for himself. Now each spring God Thunder reminds us the girl's name by marking the sky with the first letter of her name Ž.





Galinos Tamošiūnienės nuotr.

Radžiūnų piliakalnis,

Alytaus miestas

I tūkst. vid – II tūkst. pradžia

Piliakalnis įrengtas Nemuno kairiajame krante, prie Kirmijos upelio žiočių esančioje kalvoje, Vidzgirio botanikos draustinyje. Apaugęs medžiais. 2002 m. atliki piliakalnio žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Radžiūnai mound,

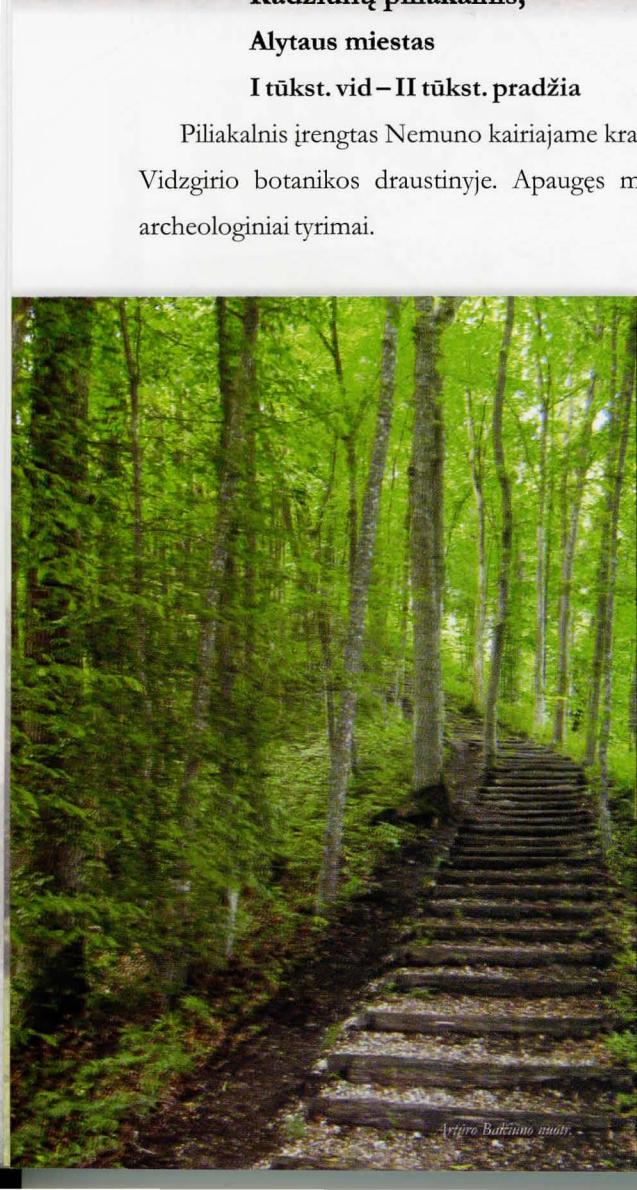
Alytus town

**Middle of the 1st millennium –
beginning of the 2nd millennium**

The mound is situated on the left bank of the river Nemunas, on a hill near the mouth of the stream Kirmija, in Vidzgiris botanical reserve. Overgrown with trees. In 2002, investigative archaeological research was performed.



Galinos Tamošiūnienės nuotr.



Vlado Bakšto nuot.

Legenda:

Piliakalnis dar kitaip vadinamas „Pilaite“. Padavimai sako, kad piliakalnį supylė du broliai kunigaikščiai apsigynimo reikalams...

Manoma, kad jo viršūnėje užkurdavę laužą žiniai perduoti...

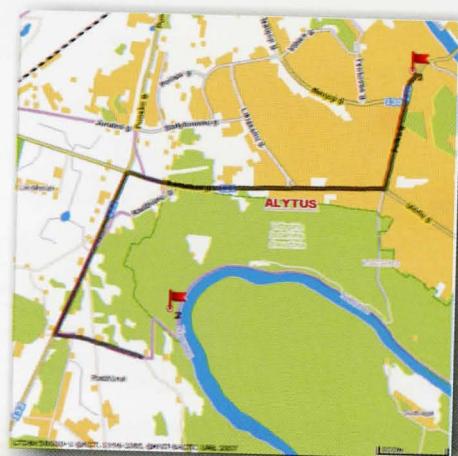
Legend:

This mound is also called pilaite (a “little castle”). Legends tell that the mound was made by two brothers for the defence purposes...

It is thought that people used to light a fire at the top of the mound to send a message...



Artūro Balčiūno nuotr.



Artūro Balčiūno nuotr.



Gintarė Markeničienės nuotr.

Rumbonių piliakalnis,

Alytaus seniūnija

I tūkst. – II tūkst. pradžia

Piliakalnis įrengtas Nemuno kairiajame, o Pilupio dešiniajame krante esančios aukštumos kyšulyje, Rumbonių kaime. Šiaurinis šlaitas apaugęs krūmais, vakaruose įrengti laiptai. 1969 m. tyrinėta Rumbonių piliakalnio gyvenvietė.

Rumbonys mound,

Alytus country district

The 1st millennium –

beginning of the 2nd millennium

The mound is situated on the horn located on left bank of the Nemunas and the right bank of the Pilupis, in Rumbonys village. The northern slope is overgrown with bushes, and steps are built on the western slope. Rumbonys mound settlement was explored in 1969.



1908m. / Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. 1. Vilnius. 2005



1930m. Balio Burėo nuot.
Iš Valstybinės archeologinės komisijos medžiagos



Legenda:

Anot padavimų, Rumbonių vardas esą kilęs nuo senovėje šiaime piliakalnyje stovėjusių puikių karalių rūmų su aukštu bokštu, arba bone. Todėl ir ši vieta buvusi pavadinta Rumbonimis...

Padavimai pasakoja, kad iš Rumbonių piliakalnio į Punios piliakalnį kitame Nemuno krante vedė požeminis urvas... Piliakalnyje sako esąs palaidotas galingas Dainavos šalies karo vadas... Dar pasakoja, kad senovėje, kai žmonės dievams ugnį kūreno, Rumbonių kalne stovėjusi Perkūno bažnyčia. Vėliau, įvedus Lietuvoje krikščionybę, toji bažnyčia buvo užkeikta ir skradžiai žemę prasmego. Seniau kalne buvusi duobė su kiauryme, kurion metus akmenį jis ilgai riedėdavęs, kol atsimušdavęs į varpą...

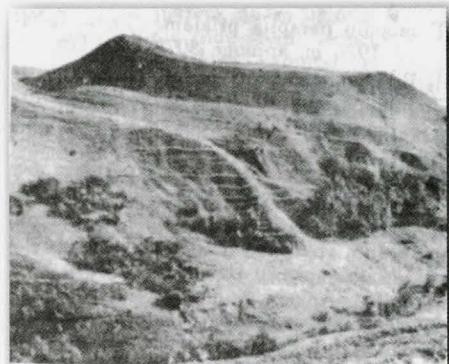
Legend:

According to legends, name Rumbonys comes from the beautiful palace with a tall tower (*bone*) which used to stand on the mound. That's why this place is called Rumbonys.

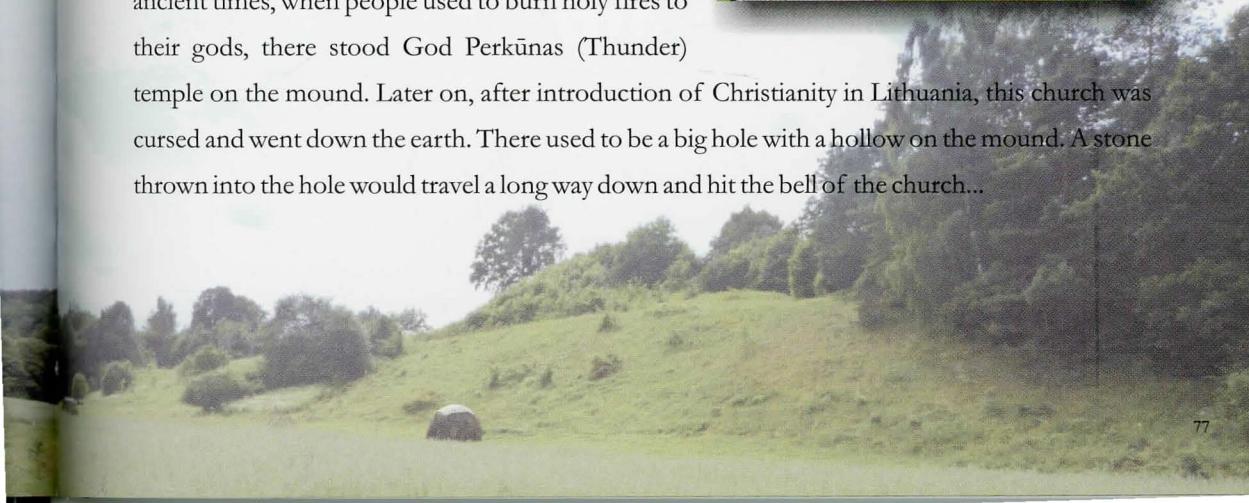
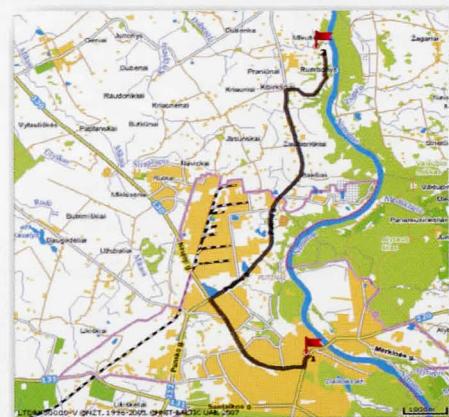
The legends also tell that there was an underground cave from Rumbonys mound to Punia mound on the other bank of the river Nemunas. They say, a powerful war commander of the Dainava country is buried on the mound... They say that in ancient times, when people used to burn holy fires to their gods, there stood God Perkūnas (Thunder) temple on the mound. Later on, after introduction of Christianity in Lithuania, this church was cursed and went down the earth. There used to be a big hole with a hollow on the mound. A stone thrown into the hole would travel a long way down and hit the bell of the church...



Gintarės Markevičienės nuotr.



Bronius Kviklys. Mūsų Lietuva. T. 3. Vilnius. 1991





Filutas Muzikėnaitės nuotr.

**Margaravos piliakalnis,
Alytaus seniūnija
I tūkst. vid.–II tūkst. pradžia**

Piliakalnis yra Nemuno kairiajame krante, aukštumos kyšulyje prie Dubenélės žiočių. Iš pietryčių ir pietų jį juosia Dubenélė, iš vakarų – Nemuno slėnis. Aikštélė beveik visa nuplauta Dubenélės. Apaugęs medžiais ir krūmais.

**Margarava mound,
Alytus country district
Middle of the 1st millennium –
beginning of the 2nd millennium**

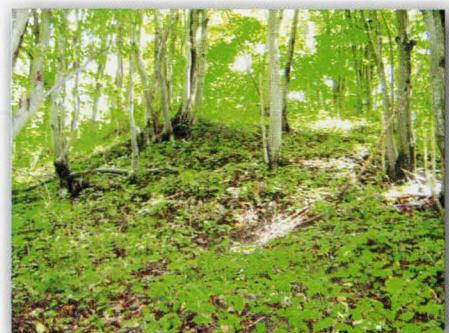
The mound is situated on a horn of a hill on the left bank of the river Nemunas, near the mouth of the stream Dubenélė. The mound is surrounded by the Dubenélė from the Southeast and South, while the Nemunas valley is on the West. The grounds are almost entirely washed away by the Dubenélė. Overgrown with trees and bushes.



*XX a. I pusė. Balio Buračo nuot.
Iš Vyriausiosios archeologinės komisijos medžiagos*



Artūro Balkūno nuotr.



Artūro Balkūno nuotr.

Legenda:

Žmonės pasakoja, jog kunigaikštis Margiris gyveno ne Punioje, bet Margaravoje, kur buvusi sumūryta pilis ant dabartinio piliakalnio. Sako, buvę požeminiai urvai, jungiantys Punios pilį su Margaravos Raudonkalniu. Urvai tėsėsi palei Nemuną į Punios mišką, o iš ten po Nemunu į Punią. Tie požeminiai tebesą ir dabar. Kada viena pilis neįstengdavo atsisipirti prieš kryžiuočius, tais urvais gynėjai slaptai pereidavę į kitą pilį. Padavimas pasakoja, jog kuomet tvirtovė buvo apgulta kryžiuočių Margiris, negalėdamas jų sulaikti, su kariuomene slapta perėjo į Punią...

Legend:

People tell that duke Margiris used to live not in Punia but in Margarava on the present mound, where stood a big stone castle. They say underground caves connected Punia castle with Margarava Raudonkalnis (Red hill). The caves went along the river Nemunas to Punia forest, and then, under the river, to Punia on the other bank of the river. Old people believe these underground caves still exist. When one castle could not resist the crusaders, the defenders secretly transferred to another castle by the caves. According to a legend, once, when the fortress was surrounded by the crusaders, failing to stop them, duke Margiris secretly went to Punia together with his army...



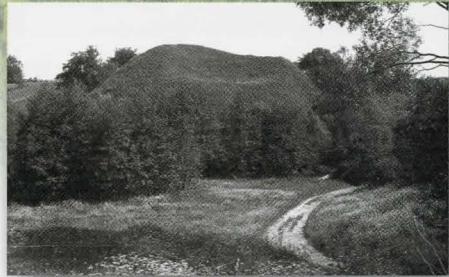


**Poteronių piliakalnis,
Alovės seniūnija
I tūkst. – II tūkst. pradžia**

Piliakalnis įrengtas Alovės upelio dešiniojo kranto kyšulyje, Poteronių kaime. Dirvonuoja.

**Poterony's mound,
Alovė country district
The 1st millennium –
beginning of the 2nd millennium**

The mound is situated on a horn, on the right bank of the stream Alovė, in Poterony's village. Waste.



1968 m. Algirdo Kubiliaus nuotr.
Iš Druskininkų miesto muziejaus rinkinių



Artūro Balčiūno nuotr.

Legenda:

Piliakalnis senovėje turėjė pilį, kurios kunigaikštis perėjė į priešų pusę. Jo sūnus sušaukęs burtininkus ir prakeikęs savo tėvą. Tačiau jis nežinojęs, kad tėvas atgailaudamas grįžta atgal. Senolio duktė, pamačiusi begrižtantį tėvą, parodžiusi jį savo broliui, kuris, pykdamas, kad nepavyko užkeikti tėvo, nužudęs burtininkus ir kriuvius. Dievai pilį su sūnumi nugramzdinė į kalną, tėvas išėjės kovoti su priešais ir žuvęs, o mergaitė, kurios vardas buvęs Gežulė, ilgai meldusis. Nuo jos maldų (poteriu) ir ši vieta gavusi Poteronių vardą...

Kalbama, kad piliakalnyje vaidendavosi. Vidurnaktį piliakalnio viršūnėje pasirodydavo baltais drabužiais vilkinti vaidilutė, kasas išsipynusi, su rūtų vainikeliu ant galvos. Ji kūrendavo ugnį, verkdavo ir aimanuodavo ligi gaidžiamams pragystant, vėliau pranykdavo...

Legend:

In ancient times, there stood a castle on this mound. The duke who lived in the castle went over to the enemy. His son called wizards and cursed his father. However, he did not know that his father was already coming home regretting of his deal. The old man's daughter saw her father and showed him to her brother. But he got furious that he had not succeeded to curse his father, and killed his wizards and priests. Therefore, gods punished the son and sent him together with the castle down the earth. The old duke went to fight the enemies and was killed in the battle. His daughter Gežulė prayed for him for a long time. That is why the place was called Poteronys (place of prayer)...

People say that the mound used to be haunted. At midnight a vestal virgin dressed in white would appear on the mound, her hair loose, and a rue garland on her head. She would light a fire, cry and moan till the first roosters sing, then she would disappear...





Galinė Tamošūnienės nuot.

Alytaus piliakalnis,

Alytaus miestas

I tūkst. vid. – XIV a.

Alytaus piliakalnis įrengtas ant natūralaus kalno Nemuno upės dešiniajame krante, kur Alytupis, apjuosęs piliakalnį, įteka į Nemuną. 1985 – 1986 m. tyrinėta VII – XII a. piliakalnio papédės gyvenvietė. 2002 m. piliakalnis sutvarkytas.

Alytus mound, Alytus town

Middle of the

1st millennium – 14th cent.

Alytus mound is situated on the natural hill, on the right bank of the river Nemunas, where Alytupis, having surrounded the mound, falls into the Nemunas. 1985 – 1986 a hill-base settlement of 7th – 12th centuries was researched, the mound was trimmed in 2002.

Legenda:

Pasak legendos, ant piliakalnio stovėjusi medinė pilis. Ji priklausė šių vietų bajorui Raimonui. Jo neišpasakyto grožio dukra Mirgrausėlė ir kunigaikščio Smūkninio sūnus



Galinė Tamošūnienės nuot.



Artūro Balčiūno nuot.



1964m. Algirdo Kubiliaus nuot. Iš Druskininkų miesto muziejus rinkinių

Alyta karštai pamilė vienas kitą, tačiau Mirgrausélei buvo skirta vaidilutės dalia. Kartą pilį užpuolė kryžiuočiai ir žuvo visi Raimonio kariai. Tačiau Alyta likės gyvas, prasiveržęs iš kryžiuočių apsupimo, nujojės į Gabijos kalnelį, kur Mirgrausélė kursčiusi šventąją ugnį, ir ją paslėpės, o pats grįžęs į kovą. Nors ir narsiai kovési Alyta, bet ir jis žuvo. Mirgrausélė, sužinojusi apie Alytos mirtį, taip graudžiai verkusi, kad jos ašaros upeliu pradėjusios tekėti į Nemuną. Upelis žynių buvo pavadinotas Alytupiu, Gabijos kalnelis Mirgrausélės piliakalniu, o nuo Alytos vardo pavadinimą gavęs Alytaus miestas. Ir šiandien į Nemuną teka Mirgrausélės ašarų upelis, o seni žmonės sako, kad iš to upelio atsigéręs nemylintis įsimyli, o mylantis pamilsta dar tvirčiau...

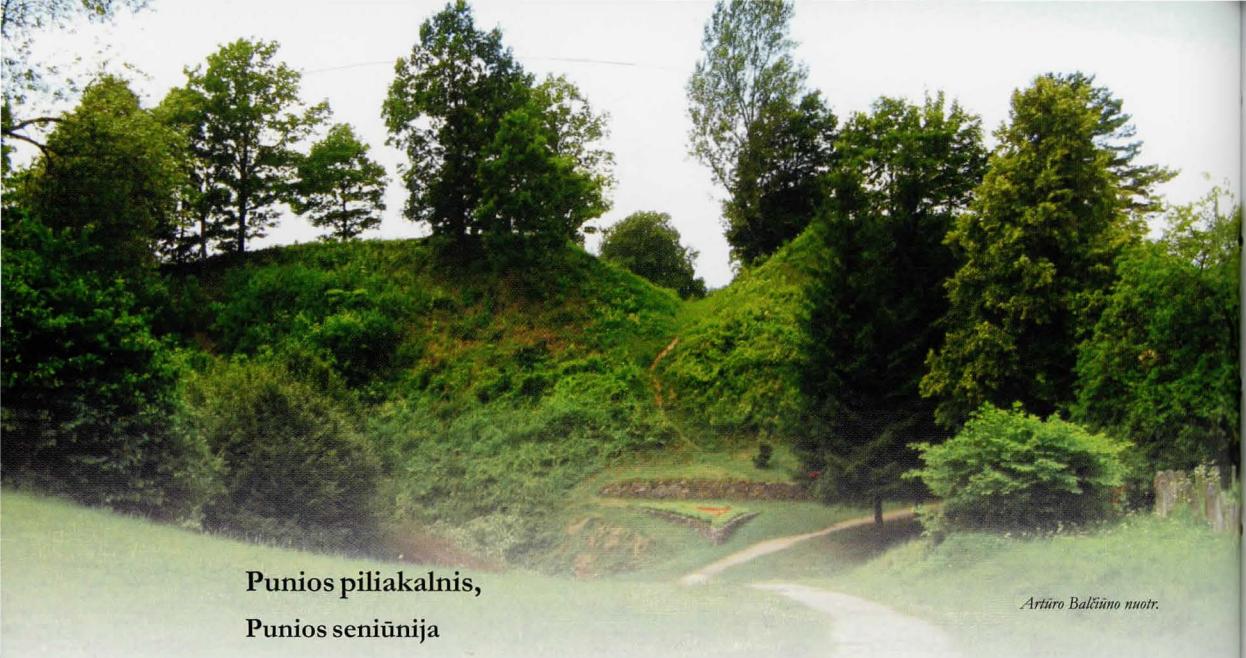
Legend:

According to the legend, a wooden castle stood on the mound. There lived a nobleman Raimonis. His daughter Mirgrausélė of divine beauty fell in love with warrior Alita, a son of duke Smugninis, but the girl was destined to become a vestal virgin and take care of the holy fire on the Altar hill. Once, the castle was attacked by the crusaders. All warriors of Raimonis were killed in the battle. However, Alita remained alive. He managed to escape from the enemy's envelopment and rode to the Altar hill where Mirgrausélė was burning a holy fire. The warrior took his beloved to safety and went back to the battle field. Even though Alita was a brave warrior, he was alone against lots of enemies, and eventually he was killed in the battle. When Mirgrausélė learnt that her beloved Alita was dead, she cried and cried so bitterly that her tears ran like a stream to the river Nemunas. The priests called the stream Alytupis (river of Alita), the Altar hill where Mirgrausélė was burning a holy fire, was called Mirgrausélė's mound, and the warrior Alita gave his name to Alytus town. The stream of Mirgrausélė's tears still flows into the river Nemunas. Old people tell that those who drink from the stream fall in love, and those who already are in love, start loving even stronger.



Galgos Tamošiūnienės nuotr.





Punios piliakalnis,

Punios seniūnija

XIV a. pabaiga – XV a. pradžia

Artūro Balčiūno nuotr.

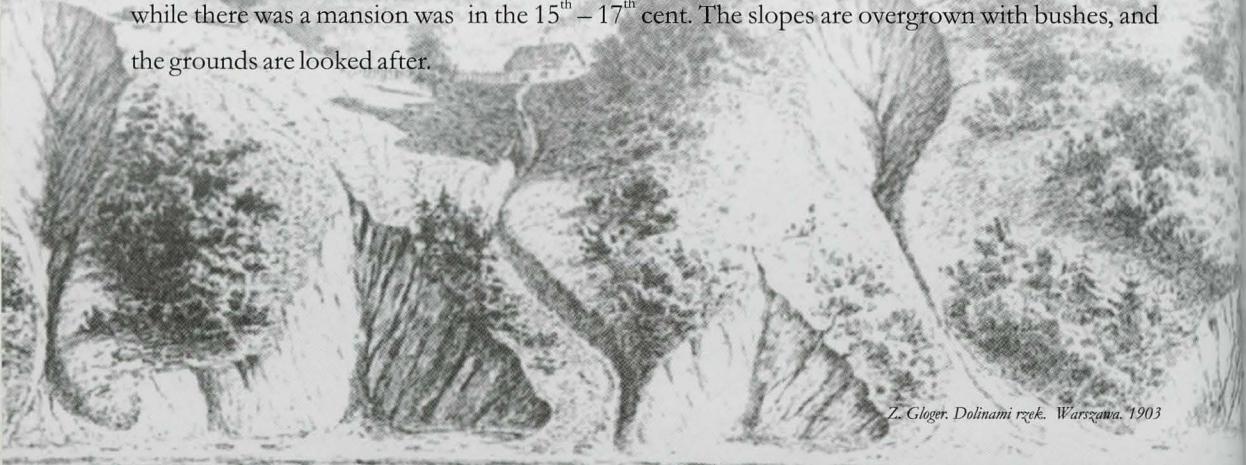
Garsiausias Alytaus krašte Punios piliakalnis stūkso Nemuno ir Punelės santakoje. Tai vienas didžiausių piliakalnių Lietuvoje. Beveik visas ištyrinėtas. Piliakalnio vietoje buvo gyvenama jau akmens amžiuje, gyvenvietė čia buvo ir I tūkst. pr. Kr. Žinoma, kad XIV a. pab. – XV a. pr. čia stovėjo 1387 ir 1414 m. rašytiniuose šaltiniuose minima medinė Punios pilis, o XV – XVIII a. – dvaro rūmai. Šlaitai apaugę krūmais, aikštėlė prižiūrima.

Punia mound,

Punia country district

End of 14th cent. – beginning of the 15th cent.

The most famous mound in Alytus region, Punia mound, stands on the confluence of the Nemunas and the Punelė. It is one of the biggest mounds in Lithuania. Punia mound is almost entirely explored. The place of the mound was inhabited in the Stone Age, there was a settlement at the beginning of the 1st millennium BC. At the end of 14th cent. – beginning of the 15th cent. there stood a wooden Punia castle, which is mentioned in the written sources in 1387 and 1414, while there was a mansion was in the 15th – 17th cent. The slopes are overgrown with bushes, and the grounds are looked after.



Z. Gloger. Dolinami rzek. Warszawa. 1903

Legenda:

Senovėje Punioje gyveno garsus kunigaikštis Margis su savo žmona Morta. Jis turėjo labai gražią dukterį, kuri savo kieme buvo pamilusi jai nelygū bernaiti Kęstutį ir norėjusi su juo tuoktis, bet tėvai priešinosi. Tuomet ji, nepaklusdama tėvų valiai, nutarusi pabėgti per Nemuną. Tėvas, pamatęs bėgančią dukterį, iš lanko paleides i ją vilyčią ir mirtinai sužeides, o jos numylėtajį nukovęs. Abu jie išvirto iš laivelio ir paskendo Nemuno bangose. Po to tėvas sakydavęs, kad ateis laikas ir jo duktė iš Nemuno dugno iškilsianti. Žmonės kalba, kad ir dabar kunigaikštystė nakties metu dar kartais pasirodanti. Sykį naktį važiavęs žmogus prie Nemuno ties Margio kalnu pamatė ant kranto stovinčią kunigaikštystę, kuri jam tarusi: „Pulsiu į Nemuną“ ir ji visą vandeniu aptaškiusi. Šis žmogus taip išsigandęs, kad vos gyvas parbėges namo...

Kiti pasakoja, kad seniau ant Margio kalno buvusi skylė, į kurią piemenys mesdavę kepurę, bet kažkokia jéga ją iš ten atgal išmesdavusi. Kartais iš tos skylės pasigirdavęs gražus moteriškas balsas, dainuoja kokią tai labai gražią dainą. Tuomet drąsiausieji émė kastis norédami pažiūrėti, kas ten yra. Priekas duris ir jas atsidarę pamatė, kad prie stalo, apstatyto žvakémis, sėdi skaisti kunigaikštystė...

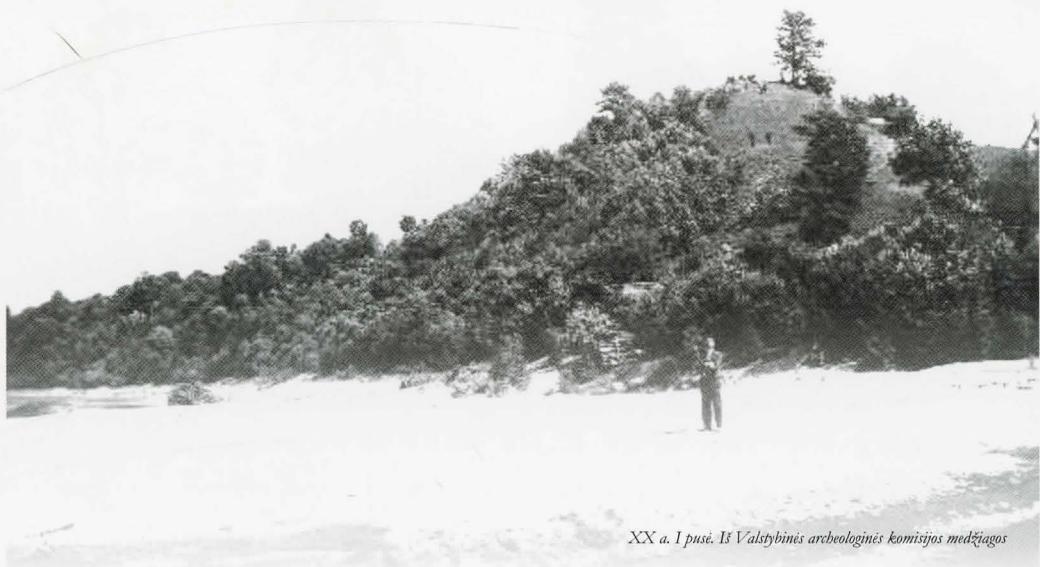
Legend:

In ancient times a renowned duke

Margis lived in Punia with his wife Morta. He had a very beautiful daughter who fell in love with a simple young man Kęstutis and wanted to marry him. However, her parents were against this unequal marriage. Then she disobeyed her parents' will and ran away with her beloved. They were crossing the river in a boat when the duke saw his eloping daughter, shot an arrow from his bow and killed Kęstutis. However, his daughter was lethally wounded. They both fell into the river Nemunas and drowned. After that the father used to say that the time would come when his daughter and her beloved would come back from the river. People say that sometimes at night the young princess emerges from the river. Once, a man was passing the place at night. He saw the princess standing on the mound. She said: "I am jumping into the Nemunas", and did so splashing him with water. The man got so frightened that he hardly managed to reach his home alive...



Artūro Balčiūno nuotr.



XX a. I pusė. Iš Valstybinės archeologinės komisijos medžiagos

Other people say there used to be a hole at the top of the mound. Shepherds would try to throw their caps into the hole but some power would throw them back. Sometimes they could hear a soft woman's voice singing a beautiful song. Once the bravest decided to see who was singing there. They started digging into the mound. After some time they came up to a door and opened it. There they saw a most beautiful princess sitting at the table with a lot of candles on it...



Lietuvos žemėlapis. - Alytas. T. 1. 2005

Nemunaičio piliakalnis,

Nemunaičio seniūnija

XIV a.

Piliakalnis įrengtas Nemuno dešiniojo kranto aukštumoje, į šiaurės rytus nuo Nemunaičio miestelio, miške. Jis beveik visą nuplovė Nemunas, išliko tik pietrytinis kraštas. Ant piliakalnio stovėjo Nemunaičio pilis, minima 1384 ir 1387 m.

Nemunaitis mound,

Nemunaitis country district

The 14th cent.

The mound is situated on a hill on the right bank of the Nemunas, Northeast from Nemunaitis settlement, in the forest. It has been almost entirely washed away by the Nemunas, and only the Southeast edge remained. Nemunaitis castle, mentioned in written sources in 1384 and 1387, stood on the mound.

Aprašymas:

1385 m. žiemos kelias į Šalčininkų apylinkes...

... nuo Kirsnos iki Nemunaičio pilies, esančios anapus Nemuno, 4 mylios, tame tarpe keliose vietose kelią reikės prasivalyti; nuo Nemunaičio iki upės, kuri vadinama Naude, 2 mylios atviro kelio, pastovis geras iki Perlojos...

Description:

In 1385 a winter road to Šalčininkai region...

... from Kirsna till Nemunaitis castle on the other bank of the river Nemunas, 4 miles away. In this interval the road from Nemunaitis till the river, called Naude, will have to be cleared, then 2 miles of an open road, and the situation is good till Perloja...



W. Węjtka Do poszukiwania o piliakalniach / Wisła. T. III. 1889



Lietuvos piliakalniai. Atlasas. T. I. 2005





Internetinė nuoroda / referens: Lietuvos pilialniai. Alytaus aps. Alytaus r. Žemėlapis.
http://www.pilialniai.lt/district.php?rajonas_id=37, [žiūrėta 2010 m. gruodis]

Alytaus kraštotoyros
muziejaus parodos
„Mūsų protėvių dvasia“
apie Alytaus miesto
ir rajono piliakalnius
katalogas.

Leidinyje pateikiamos
visų Alytaus rajono
ir miesto piliakalnių
fotografijos, legendos,
apžvelgiamą raidą,
šiandieninę būklę,
archeologinių kasinėjimų
medžiaga.

